

הגה"צ רבי יחזקאל הלוי לעזריא שטיין זצ"ל

בושג"ז רוזני דיישיבת מיר ופוניבז'

שיחות

- ד הבנת משפט ה' - יסוד למדת נושא בעול
- ז מבשרי אחזה אלו-ה
- י בן ארבעים שנה ידע והכיר אברהם את בורא
- יג עשרת ימי תשובה מיוה"כ עד הושענא רבה
- יד כי כל דרכיו משפט
- יח בחינות המנוחה

ביאורים בפרקי אבות

יט

ליקוט מאמרותיו

- כג עמל התורה - כי טובים דודיך מיין הרב חיים ירוחם גינזבורג
- כז דברים יקרים הרב חיים ירוחם גינזבורג

פנינים

- כט פניני רבינו יחזקאל הרב דן סג"ל
- לו הרב הדומה למלאך הרב מאיר היילזר
- מג "המשגיח" הרב חיים ירוחם גינזבורג
- מד זכרונות מחיי הסבא זצ"ל הרב אליעזר גינזבורג

קול התורה

חברת ס' * תשרי ה' תשס"ו * [2006]

שיחות

הגה"צ רבי יחזקאל הלוי לעוינשטיין זצ"ל

הבנת משפט ה' - יסוד למדת נושא בעול

דומה בעיני כי אחת הסיבות המרכזיות לאדישות בה אנו שרויים, ואין אנו מתעוררים ומתחזקים מכל אשר קורה אתנו, מפני שכבר הורגלנו להיות במצבים דומים, כי תכונת ההרגל היא המונעת כל התחזקות והתחדשות, ולכן אף שמצב הזמן מטבעו היה חייב להביאנו לידי חיזוק מ"מ ההרגל מפריע לכך.

יש הסוברים שמכיון שימים אלו הם ימות המשיח, משום כך עלינו להיות שקטים ושלוים, כי הלא הכל מצפים וממתנינים לימים אלו, אבל באמת הבנה זו מוטעית מיסודה. ויש לראות זאת ביציאת מצרים, שכודאי זכות גדולה היתה להיות ביציאת מצרים ובמעמד הר סיני, ומכל מקום חזינן שלא הכל זכו לצאת ממצרים, "וחמושים יצאו בני ישראל" (שמות י"ג י"ח), ואיתא במדרש וחמושים אחר מחמשה, ויתר ד' החלקים מתו בימי החושך, ואף שכולם ראו את כל הניסים שהיו ביציאת מצרים, וראו את הנהגת הקב"ה ע"י משה, מ"מ ברגע האחרון קודם היציאה ממש מתו ולא זכו להיות מכלל היוצאים. ואל נא נאמר שהיו חוטאים גדולים ורשעים גמורים ולכן לא יצאו ממצרים, דאיתא במדרש שם שהיתה עליהם טענה מסויימת, שהיה להם שררות ומעמד במצרים, והיה חסר להם בשאיפה והרצון העז לצאת ממצרים, ומשו"ה נעשו ולא יצאו ומתו בימי החושך, ועד לימי החושך לא הכירו כלל בחסרון השאיפה אצלם, ודימו הכל כי אף הם דבקים ברצונם לצאת ממצרים, ובשעה שבא משה רע"ה לפרעה והודיעו על הרצון ליציאה, אף הם נכרכו אחר משה, כי אף הערב רב רצו לצאת, ורק הקב"ה בדק במעשיהם וראה אצלם חסרון בשאיפה ליציאה.

ומעתה עלינו להבין אף בנוגע לימות המשיח, כי למרות שדומה כאילו הכל רוצים ומחכים לימות המשיח מ"מ יתכן שלא הכל יזכו לראותו ולשמוח בביאתו, כי מפורש בחז"ל שבימות המשיח יהיו בחינות וצירופים, ממילא אין לנו סיבה להיות בטוחים במעשינו, ולכן עלינו לחשוש ולירא שמא לא נזכה ח"ו, ובפרט שימים אלו הם ימי סכנה ומדת הדין שולטת אי"כ ודאי אסור לנו להיות בטוחים ושלוים. ימים אלו שבהם העולם כולו כמרקחה, ותהפוכות העולם אינם פוסחים אף על כלל ישראל, ובפרט שמצב כלל ישראל תמיד נמצא בסכנה, ואי"כ בשעה זו שכל העולם בסכנה ודאי שסכנתנו מרובה, וסכנות אלו הם בין בכלל ובין ביחיד ואי"כ האיך יתכן שאנו רגועים ושלוים, אין זה אלא כי מדת ההרגל שולטת בנו. וכיון שהורגלנו בכך דומה בעינינו כאילו כך צריך

להיות מצב העולם, וכאילו מצב של סכנה ומלחמה הם המצבים הטבעיים של העולם, ומשורה זו חייבת להיות ההערה הראשונה, להתעורר מהמצב השלו והבטוח בה אנו נמצאים.

"במ"ח דברים התורה נקנית בהם" (אבות ו' ו') ואחד מהם "הנושא בעול עם חברו", ומדת ומעלת "נושא בעול" היא מהמעלות החשובות ביותר ההכרחיות לקניית התורה, ונושא בעול עם חברו נאמר, עאכ"כ שמחוייב לישא בעול עם כל הכלל, ומשו"ה מחוייבים אנו לחשוב ולדאוג עבור כלל ישראל. ואין קניית המידה הזו פשוטה כל כך, כי באמת אנו מורגלים בחיקוי בעלמא, ולכן אנו מסתפקים באמירה גרידא, ותכונה זו מקיפה אותנו בכל עניני התורה, וכ"ש ברכישת כל המעלות כאהבת הבריות וכדומה, דמכיון שאנו מבטאים בפנינו ובלשוננו דברים של נושא בעול עם זולתנו דומה בעינינו כאילו השגנו מעלות אלו. אך האמת שאין זה נכון כלל, וראו בלשון חז"ל גבי משה רע"ה "ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם", ופירש"י "נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם", משה רע"ה נתן עיניו ולבו ממש כאילו הוא בעצמו ניצב באותו מצב שבו נמצאים אותם האנשים אשר זקוקים לס"ד, בהרגשות אלו ובכמותם כביכול אנו שרויים עתה, בשדות ובאהלים חוששים ומפחדים כל רגע מאשר יבוא עלינו, כך היא דרכה של מדת נושא בעול.

כל המשתתף בצער חברי לידה זוכה לביאת המשיח, ומבלעדי זאת אין אפשרות לזכות לביאת המשיח. ובאמת כלל זה מקיף את כל התורה כולה, כל זמן שאין אדם נכנס לתוך פנימיות הדברים ומסתפק רק בחיצוניות אין זו תורה כל עיקר, ופעולות חיצוניות אינן אלא בגדר מלומדה. והכניסה לתוך הפנימיות אינה נעשית בנקל אלא חייבת לנבוע רק על ידי עמל ויגיעה מרובה, והיינו מש"כ רבינו יונה (שער ג') בביאור הכתוב ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה, ונתבאר כבר שאף היראה עצמה יכולה להיות מלומדה, וכודאי שכאשר אין מתבוננים כלל אלא מסתפקים באמירות סתם, אין זה מעלה והכל רק בגדר מלומדה, וסכנת המלומדה רבה לאין שיעור.

"ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע" (דברים ל' ט"ו). החיים והמות הולכים יחד בד בבד, וכל זמן שלא יתייגע מתוך התבוננות לפי הבנת דרכי התורה, יתכן ויחיה חיים ארוכים ודומה בעיניו כאילו שרוי בטוב ובחיים, אך באמת אינו אלא נמצא בתוך המות והרע, וזו היא מציאות הדברים, כי בתוך הטוב והחיים נמצא אף המות והרע.

"וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה, ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ, כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרם דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו" (בראשית י"ח י"ט). ועיין ברמב"ן מה שביאר

בארוכה, הלא אברהם אבינו ע"ה ממנו יהיה גוי גדול ועצום, וא"כ עליהם לדעת הנהגתו יתברך, ואם לא נגלה לאברהם את משפטי ה' בסדום א"כ יסברו שיש כאן הנהגה אכזרית, ומדוע לא התפלל אאע"ה על שכניו, ומשו"ה גילה השי"ת לאאע"ה את הנהגתו, כי כיון שאברהם מכיר ויודע צדקה ומשפט לכן יוכל להבין את הנהגת השי"ת. ומבואר דרק לאברהם אבינו ע"ה יוכל הקב"ה לגלות את דרכיו והתנהגותו ולא לאחרים, כי רק אאע"ה העושה צדקה ומשפט יבין וידע להכיר את הנהגתו. והוא אשר דברנו כי יתכן ומעלות גדולות אשר בהם נמצאים החיים והטוב, יובילו ח"ו לידי המות והרע.

והנה עוסקים אנו במידת הנושא בעול שהיא מעלה עליונה ונשגבה, אולם עלינו לדעת כי אפשר שמעלה זו כאשר לא נבין אותה בצורתה האמיתית והנכונה תביא אותנו רח"ל לידי רע ומות, ורק בשעה שיכיר צדקה יחד עם משפט, ויבין מהות המשפט, אז יוכל להיות נושא בעול, אמנם כאשר נושא בעול ומרחם על הבריות ללא הבנת המשפט יוכל להגיע לידי כפירה ואפיקורסות, כי יבא לחשוב שהנהגת הקב"ה שלא כדיון, ומחשבות אלו יבואו לו בגלל מדת הנושא בעול והרחמנות שניחן בהם.

היא המדה אשר נמצאת באברהם אבינו ע"ה, שמדת הנושא בעול שהיתה לו הגיעה אליה מחמת הבנתו בצדקה ומשפט ד', וכל תפילתו היתה רק לאחר ידיעת והכרת המשפט, ומשו"ה ביקש מהשי"ת לא להמית צדיק עם רשע. לא ביקש אאע"ה בקשה לחון את הרשעים אלא רק שלא ימות צדיק עם רשע. "כל האומר הקב"ה ותן יוותרו מעיו" (בבא קמא נ.), העונש והמשפט באים בדין, ומשו"ה אף שהאדם נושא בעול מכל מקום עליו להבין כי יש חטא בעולם, והחטא גורם לעונש, וכן בעונשי הרבים עלינו להבין כי העונשים נגרמים בדין ובמשפט מפני חטאת הרבים, ולכן עלינו להשתדל ולמנוע את החטא כדי שלא יהיה צער ועונש בעולם.

נמצא מעתה שהתכוונות במצב ועונש הדור חייבת להביא את האדם לידי חיזוק בהבנת משפט ד', כי כדי שיגיע לידי מעלת נושא בעול עם חברו חייב ראשית כל להשיג הבנה אמיתית במשפט ד' וכתבאר, שכאשר ידאג עבור הרבים ולא יבין מהות המשפט הרי זה נוגע ופוגע בהשי"ת, ומשו"ה רק לאחר הבנה במשפטי ד' יתכן ויגיע למעלת נושא בעול, וכמו כן יתחזק וימנע חטא בעולם כי ע"י מניעת החטא תתאפשר הנשיאה בעול.

ובאמת מפרשה זו אפשר לראות ולהבין מהות נשיאה בעול עם זולתו, שלא להסתפק באמירה בעלמא אלא כדוגמת אאע"ה שניגש לדורון ולתפילה ולמלחמה, וכביכול מסר את כל עצמו עבור אנשי סדום.

הסיבה העיקרית מדוע רחוקים אנו מהבנות אלו במשפט ד' ובדרכי הנשיאה בעול עם זולתנו, כי איננו מאמינים באמת שהכל מאתו יתברך, וסבורים הכל כי באמת אין זה אלא מקרה בעלמא, ומש"ה איננו מבינים במשפטי ד', ולכן אין לנו שייכות לעזרה ולדאגה לאחרים, ולכן חיווק האמונה בהשגחה היא ההכרחית בימים אלו, ורק על ידה יוכל לזכות להיות מהנושאים בעול.

הגה"צ רבי יחזקאל הלוי לעוונשטיין זצ"ל מבשרי אחזה אלו-ה

כבר הארכנו במאמר הקודם בביאור דברי הרמב"ן בפרשת אאע"ה ואנשי סדום, שרק אברהם אבינו המכיר ויודע צדקה ומשפט הוא מבין את הנהגת הקב"ה, ולכן יכול להתפלל ולבקש על אנשי סדום, כי בטבע קשה לאדם לחיות ולהתנהג עם ב' המידות האלו, ובשעה שנושא בעול ודואג ומשתדל עבור זולתו אינו מבין כי משפט ה' אמת, ויכול להגיע לידי כפירה ובקורת על משפטי שמים. ובאמת זו הדרך הקלה, כי להרגיש את חבירו ולהתפלל עבורו או עבור כלל ישראל יכול כאו"א להגיע למדריגה זו, אבל להשתמש בב' הענינים האלו יחד, להכיר את משפט ה' ולהבינו ולא לפגוע בהבנת מהותו של עונש החטא למרות דאגתו ובקשתו לעזרת חבירו הוא הקושי הגדול שבעבודה, ורק אאע"ה זכה לדעת להשתמש בב' המידות כאחד, ולכן לא ביקש שלא להעניש את הרשעים אלא כל בקשתו היתה שלא יהרג צדיק עם רשע.

ויגש אברהם, ואיתא בחז"ל הגיש עצמו לדורון ולתפילה ולמלחמה, לא הסתפק אאע"ה בתפילה בעלמא אלא ניגש למלחמה עבורם, וביאור המלחמה, שמסר את נפשו עבורם והיה מוכן להפקיר את כל אשר יש לו עבור הצלתם, וראה במדרש שהמלאכים התפלאו על בקשת אאע"ה.

נמצא מעתה שקניית יראת שמים היא הדרך הראשונה כדי שנוכל להיות מהנושאים בעול עם חבירינו, שנתבאר כי ללא הבנה במשפט ובמידת הדין אין אפשרות בשום אופן להיות מהנושאים בעול, ורק על ידי יראת שמים יוכל להבין ולהכיר משפט.

ימים אלו בהם שרויים אנו עתה, אינם ימים פשוטים כל כך ודומה בעיני כי מלחמת ה' תהא מלחמה שתבוא עלינו, ובימים אלו יכול כל אחד מאתנו לזכות רבות, או ח"ו להפסיד את כל מה שיש לו, וכפי שראינו ביציאת מצרים שרק חמישית מבני ישראל זכו לגאולה ויצאו ממצרים,

ואילו שאר די החלקים נאבדו ומתו בימי החושך, ומשו"ה חייבים אנו להתבונן מה הוא החלק העיקרי בו אנו מצווים להתחזק בימים אלו.

ראשית עבודתנו בעולמנו חייבת להיות בהשגת יראת שמים "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה" (בראשית כ"ב י"ב). יראת שמים היא יסוד עבודת האדם והיא תחילת עבודתו, וגם היא שיא השלימות שיגיע אליה האדם "בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה" (מכות כד.). חבקוק העמיד את כל עבודת האדם על יסוד האמונה, וכפי מידת האמונה שהגיע אליה כן תהא יראתו. הרברים תואמים ומתאימים, כי היראה קשורה לאמונה, ואין אפשרות לרכוש יראת שמים ללא חיוזק וגדלות באמונה, ואע"ג שלכאורה בכתוב נאמר "ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו" (שמות י"ד ל"א), והיינו שהיראה קודמת לאמונה ורק לאחר שרכש והשיג יראת ה' יכול לזכות באמונה. אך באמת אין הדברים סותרים כלל, ודאי שהחיוזק ביראה מגביר את האמונה בלב, אבל כל שאין לו שייכות כלל לאמונה אין לו אפשרות להשיג יראת שמים.

וראו מה דאיתא במדרש גבי נח, שאף שנקרא צדיק תמים מכל מקום מגדירים אותו חז"ל כמאמין ואינו מאמין שלא נכנס לתיבה עד שלא דחפוהו המים. והרברים מבוארים שכל זמן שאין לו כח להתגבר ולדחות את הנסיון לחלוטין עדיין נקרא אינו מאמין, ומכיון שחשש נח מהכניסה ולא נכנס עד שדחפוהו המים נקרא "מאמין ואינו מאמין", וכל זמן שלא השיג אמונה אמיתית ומחוזקת אין יראתו יראת שמים כלל, אלא כביכול נחשבת בגדר יראת ה' מלומדה שע"ז הרחיב רבינו יונה (שערי תשובה שער ג' סי' ט"ו) שאינה יראת שמים כלל, אלא נחשבת בגדר "רחיק" שרחוק מהש"ת, ועליהם נאמר "כי רחיק יאבדו" (תהלים ע"ג כ"ז), וליראה האמיתית יכול להגיע רק ע"י עמל ויגיעה ועבודה מרובה ובעיקר בחיוזק האמונה השלימה. וביותר יש להוסיף, שכאשר אין יראתו שלימה, אף תורתו אינה תורה כלל, כי תורה ללא יראה כיון שהוא בגדר "רחיק" ורחוק מהקב"ה, א"כ היאך יוכל לעלות על דעתו שתורה זו נחשבת לתורה.

הסבא מקלם ז"ל היה מכאן את דברי הגמ' הנזכרת שבא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה, שאמונתו חייבת לבוא מחמת הבריאה בעצמה, ע"י התבוננות בבריאה יגיע לאמונה חושית ממש, וזו היא האמונה האמיתית, ובודאי שזו מדריגה גדולה, אך לכל הפחות עלינו לזכות לאמונה שתביא אותנו לידי יראת שמים.

יסוד זה שעיקר עבודת האדם היא השגת וקנין אמונה ויראת שמים הוא פשוט ומוכרח, כי הלא חזינן כמה הקב"ה רוצה ומבקש מאתנו שנשיג אמונה ויראה, וכל הבריאה ומציאותה נעשו ונבראו באופן שנוכל להשיג דרכה אמונה ויראה, וכ"ז מפני שאמונה ויראה הם עיקר עבודתנו. הסבא

מקלם ז"ל היה מבאר מה שמוכרין בברכה ראשונה בשמונה עשרה, אלוקי אברהם יצחק ויעקב, והלא יסוד ברכה ראשונה היא הזכרת שבחו של הקב"ה ומה שייכות פה לאבות הקדושים, וביאר בזה שגדלותם ויסודם של האבות היה שהגיעו לאמונה מכח ההתבוננות בבריאה עצמה, כי הלא עדיין לא זכו לתורה וליציאת מצרים, כי הבריאה עצמה מורה אמונה חושית בבורא עולם, וצריך רק מעט התבוננות להשיג זאת.

"שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה" (ישעיהו מ' כ"ו). אפשר להתבונן בבריאה עצמה ולראות ולהתחזק באמונה, כי לא יתכן שעולם מלא נברא מאליו, וע"כ שהקב"ה יוצר הכל עומד מאחרי כל זה, והיינו דנאמר בקרא "מבשרי אחזה אלוק" (איוב י"ט כ"ו), אף כאשר יתבונן בעצמו ומהותו יוכל לראות הנהגת ומציאות השי"ת. אך דברים אלו צריכים מחשבה והתבוננות רצופה ומרובה, וללא התבוננות מרובה רק עולים בקרבו הרהורים מועטים, והרהורים אלו חולפים ואינם משאירים רושם. ובאמת זו אחת הסיבות המרכזיות לכשלונות האדם, כי בטבעו מתחיל האדם להתבונן מעט, ומיד לאחר מכן סבור שכבר ידיעתו והבנתו מושלמת, ותיכף מתרפה מעבודתו, ומשו"ה אין למחשבות אלו כל סיכוי להשפיע על מעשיו, אלא צריך כל ימי חייו לעמוד ולחשוב ולהתחזק באמונה, כי אין גבול ותכלית לחיזוק באמונה, ומשו"ה יתכן שנאמר אף על נח שהיה צדיק תמים "נח ממחוסרי אמנה היה", כיון שאמונה אין לה תכלית, אי"כ לא הגיע לשלימות, ומשו"ה נחשב לקטני אמונה.

ולכן יתכן ויהיה אדם מתמיד גדול בתורה, ואין לו כל שייכות לאמונה ויראת שמים, כי כל זמן שלא יתייגע במיוחד בהשגת אמונה ויראה לא ישיגנה, והיינו שכתב רבינו יונה "ונאמר על האנשים שאינם עורכים מחשבות להתבונן תמיד ביראת ה', ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה וכו'", ומפורש בדבריו שחייב לערוך מחשבות תמיד, וכל זמן שאינו בדרגה זו אין יראתו יראה כלל אלא יראה מלומדה, ולכן נתן לנו הקב"ה ענין התפילה ג' פעמים ביום, כדי להתחזק על ידה באמונה ובריאה, ובודאי שכאשר מאחר לתפילה ומגיע לקריאת שמע, או שמתפלל בבתי כנסיות אחרים, אין לתפילתו סיכוי שתשפיע עליו להקנות אמונה בלבו, וממילא הטבעים הגופניים עובדים ופועלים בקרבן, והם מכחישים את יסודות האמונה, וכדאמרינן אדם הולך בעולמו וסבור דיליה הוא ולדורי דור, ומחשבות אלו מנוגדות לאמונה.

"חייב אדם לראות כאילו הוא יצא ממצרים" והרמב"ם מוסיף ואומר כאילו יצא עתה ממצרים, אינו מספיק לחשוב מחשבת חיזוק ביציאת מצרים, אלא חייב לחשוב כאילו עתה ממש יצא ממצרים, וללא הרגשות אלו אינו נחשב למאמין השלם. ואין זה רק ביצא"מ, אלא אף כל עניני קריעת ים סוף ומעמד הר סיני חייבים להיות מושרשים בקרבו השרשה חזקה כאילו עתה זכה לראותם. והנה כאשר נתבונן במצבנו נראה

שכחצי מהציבור אינו בא לתפילה בישיבה, הלא בושה תכסה פנינו, וכי למען איזו מטרה הגיע ובא לישיבה, והלא לא יזכה לאמונה ללא עצות אלו, וא"כ מה תקוה יש לו בעולמו.

וטוב לראות וללמוד את הפרק הראשון במסילת ישרים, ולראות איך הרמ"ח לוצאטו מסביר ומבאר שללא בירור ואימות שכל בריאת האדם אינה עבור עולם הזה אלא למען עולם הבא, אין לו כל סיכוי לזכות לקיים רצונו יתברך, ואין מספיק ידיעה בעלמא אלא נחוץ להשיגה רק ע"י בירור ואימות והיא נקנית רק ע"י עבודה מתמדת ללא הרף כל ימי חייו.

הגה"צ רבי יחזקאל הלוי לעוונשטיין זצ"ל

בן ארבעים שנה הכיר וידע אברהם את בוראו

ליל ש"ק חוה"מ סוכות תש"ד

הרמב"ם (פ"א מהלכות ע"ז ה"א,ב,ג) מבאר מהלך הטעות שטעו בע"ז בימי אנוש. בתחילה אמרו הואיל והאלקים ברא הכוכבים והגלגלים להנהיג את העולם וכו' וחלק להם כבוד, ראויים הם לשבחם ולחלוק להם כבוד כי זה הוא רצון ה' לכבוד מי שגדלו וכבדו כמו שהמלך וכו' והתחילו להקריב להם קרבנות ולשבחם, ואחר שארכו הימים עמדו נביאי השקר ואמרו שה' ציוה לעבוד כוכב זה, ועשו להם צורתו וכל העם הנשים והקטנים היו משתחווים לו ומקריבים לו ואומרים שזו הצורה מטיבה ומריעה, וכיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא וכל העם אינם יודעים אלא הצורה והעץ שהיא מטיבה ומריעה, והבורא יתברך לא היה שום אדם שמכירו אלא יחידים בעולם כמו חנוך ומתושלח, נח שם ועבר. ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו. כיון שנגמל התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן, והיה תמיה איך אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסובב אותו, עד שהשיג את האמת כי יש שם אלוך אחד והוא מנהיגו וברא הכל, וידע שכל העולם טועים ודבר שגרם להם לטעות זה שאבד האמת מהם, ובן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו כיון "שהכיר וידע" התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ועמד והודיע לכל העולם כי אין ראוי לעבוד אלא לבורא הכל והוא אחד, וחיבר ספרים מזה ומסר ליצחק בנו וכן יצחק הנחיל ליעקב בנו ויעקב לבניו, וכיון שבאו למצרים למדו ממעשיהם ועבדו עכו"ם חוץ משבט לוי, וכמעט קט נעקר העיקר הזה ששתל אברהם אבינו. ומאהבת ה' אלינו

שלח לנו משה רבנו וכל הנביאים והודיע לנו האמת ונתן לנו מצוות וכו', ע"כ תוכן דבריו.

דברי הרמב"ם אלו צריך להבין כי אינו כותב סתם תולדתו של אברהם אבינו בתור כותב תולדה, כי כמו שהרמב"ם בהל' נזיקין כולו הלכה ה"ג כאן הוא כולו הלכה למעשה, אלא דשם הוא בנוגע לעניני ממונות וכאן נוגע לעבודת האדם וגידולו בעצמו, אבל הוא כולו הלכה. בתחילה היה קשה לאברהם איך אפשר שיהיה הגלגל סובב תמיד בלתי מסבב, הביאור הוא כיון שראה שהוא סובב בודאי הוא גשם, וכיון שהוא גשם הוא מוגבל ויש לכוחותיו סוף ואיך אפשר שיהיה נוהג תמיד בלתי סוף, ועוד כיון שהוא סובב בודאי יש לו גבול כי אילו לא היה לו גבול והוא ממלא כל הבריאה אל מה הוא סובב כיון שהוא ממלא כל הבריאה, ע"כ מוכרח לומר שיש לו גבול וכיון שיש למציאותו גבול בודאי יש לכוחותיו גבול ואיך אפשר שהוא יהא נוהג תמיד. ומחשבונות אלו עמד בדעתו שיש שם אלוק אחד שהוא בלתי סוף ובלתי תכלית והוא נוהג אותם, וכיון שעמד על האמת התחיל לחשוב בטעות העולם והכיר כי המה טועים, ואח"כ חקר הסיבה לטעותם וע"כ התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים, ומהלך זה הוא בדוקא, וזה הוא המהלך הישר לגידול האדם ואם אחד יתחכם בלתי מהלך זה לא ישיג התכלית. והרמב"ם כתב זה להלכה והוא מהלכות הנהגת האדם להשיג השלימות, וכמו בשאר הלכות התורה כגון הלכות נזיקין גדריה והלכותיה הם בדוקא כמו כן אלו ההלכות הם ג"כ בדוקא.

עיקר היסוד שאנו רואים מהרמב"ם הוא שעל האדם לידע כי העולם טועים ומהו הסיבה לטעותם בקצרה הוא, לידע היטב הרע המפסיד הטוב, ובאמת ישנו יסוד זה במסילת ישרים שעל כל מידה מנה המפסידים אותה, וכן החו"ה מגלה המפסידים לכל מעלה, ואנו מורגלים לחשוב כי התועלת בזה היא שאם האדם יודע ההפסדים ידע ממה לשמור עצמו, אבל באמת אין זה עיקר המכוון, כי בזה עצמו שהוא יודע המפסידים נקלט אצלו הטוב יותר, כמו שאנו רואים הנהגת האדם הרוצה שתצמצם שדהו, המהלך הוא כי בתחילה הוא חורש השדה עם האבנים שבה ואח"כ הוא מלקט האבנים ממנו ואחר כ"ז הוא נותן הגרעין לתוכה, ואפי" אם לא ילקט האבנים מן השדה אלא יחרוש בלבד ג"כ יועיל שתצמיח כיון שניער האבנים בתוכה אלא יותר טוב הוא שאח"כ יזרוק האבנים מן השדה. כן הוא בהנהגת האדם כי מידיעתו מהרע בלבד מזה בלבד יהיה נקלט ומתחבר ומתדבק בו הטוב. ועל דרך זה היה מהלך א"א ע"ה כיון שהכיר הטעות חשב מהו הדבר שגרם להם לטעות, כיון שהכיר וידע, וזה היה בארבעים שנה. ואין לזה סתירה מהמדרש שהביא הראב"ד (הלכות ע"ז פ"א ה"ג) בן ג' שנים וכו' כי הכרה וידיעה הם שתי מדרגות, ואפשר שהכרה היתה לו בהיותו בן ג' שנים, אבל הכיר וידע זה

היה בארבעים שנה, וכיון שהכיר וידע התחיל להשיב תשובות, אבל קודם זה לא השיב תשובות ולא השפיע לזולתו. (זה תוכן הענין בקצרה).

הגה"צ רבי יחזקאל הלוי לעוונשטיין זצ"ל

עשרת ימי תשובה מיוה"כ עד הוש"ר

ליל הושענא רבה תש"ד שאנחיי

המזויק הכי גדול הוא חסרון ידיעה. בראש השנה כל באי עולם יעברון לפניך .. מי לא נפקד כהיום הזה כי זכר כל היצור לפניך בא. כל היצורים נדונים בראש השנה, אבל מי יודע מזה חוץ מכלל ישראל. אומות העולם אינם יודעים מזה. חיותו ומותו וכל מצב ימי חייו של אדם תלויים ביום זה והוא אינו יודע מזה כלל. וישראל שגילו סוד זה הם מכינים עצמם מקודם וחוזרים בתשובה ומקבלים מלכותו וזהו הכל עצות איך לזכות בדין. הרי רואים אנו מה הוא חסרון ידיעה.

הושענא רבה שהוא יום כפורים זה הייתי יודע. הסבא מקלם היה אומר החילוק בין יום הכיפורים להוש"ר הוא כי ביו"כ מצוה להתענות ולא לאכול והוש"ר הוא יום כפורים אשר מותר בו לאכול. בזה היינו מורגלים, אבל שאלו עשרה ימים מיוה"כ עד הוש"ר הם ג"כ בגדר עשרת ימי תשובה לזה נתעוררתי עכשיו. עשרה ימים מר"ה עד יו"כ ביארנו בע"ה כי הם ימי בחינה שהארם נבחן בהם, וכן הוא ממש באלו עשרה ימים מיוה"כ עד הוש"ר שהם ימי בחינה אם הוא עומד בקבלותיו.

כל ימי הסוכות נצטוינו להקריב שבעים קרבנות בעד ע' אומות, והענין הוא שנתפלל בעבור קיומם שלא ישמם העולם מהם. נצייר במחשבותינו איזו עבודה קשה היא שנתפלל בעד שונאינו שישארו בחיים. לו היו באים אצלינו שנתפלל בעד האשכנזים (הגרמנים) שלא ימחו מן עולם, לכאורה אי אפשר זאת במציאות שנתפלל בעד שונאי ישראל. כמה אהבת הבריות נדרש לזה, ובודאי שהיה נדרש להקרבת הקרבן אהבה להם שנתפלל בעד קיומם, שאילו לא היה אהבה באמת היה הקרבן פסול שאין זה לרצונו. ובבחינה כזו עמדו הכלל ישראל אחר יוה"כ עד כמה יש להם אהבת הבריות עד שיוכלו להקריב קרבנות בעד קיומם.

עוד בחינה אחרת אנו רואים, מצות ארבעה מינים. חז"ל אמרו (ויקרא רבה ל' י"ב) שארבע מינים הם כנגד ארבע כיתות שנמצאו בכלל ישראל. האתרוג יש בו טעם וריח וכן יש בהכלל ישראל שיש בהם תורה ומעשים טובים, לולב יש בו טעם וריח וכן יש בו ריח וכנגדו יש שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים, הרס יש בו ריח ואין בו טעם וכנגדו מי שיש בו מעשים

טובים ואין בו תורה, ערבה אין בה טעם ולא ריח וכנגדה מי שאין בו לא תורה ולא מעשים טובים. והתורה אמרה שיקשרו ארבע מינים אלו יחד ויעשו אגודה אחת ואם יחסר מין אחד מהם אפילו תחסר הערבה אין כאן המצוה, שמצות ערבה היא ג"כ לעיכובא. ואדרבא אנו רואים שבאתרוג החמירה התורה יותר מבערבה, שאילו אתרוג אם נקטם פיטמו פסול אע"פ שכל האתרוג הוא שלם והדר, ואילו בערבה הכשירה התורה אפילו בעלים אחדים, כי אדרבה מהשלם נדרש כל השלימות ואם יחסר נקודה אחת אז הוא כבר פסול אבל האינו שלם אינו נדרש ממנו הדבר. והמצוה היא שכולם יעשו אגודה אחת ויתבטל האנוכי.

אגב אנו רואים מזה פלא, כי לכאורה יקשה למה לא יהא כשר שני מינים האתרוג והערבה, כיון שהאדם שיש בו תורה ומעשים טובים ויש בו כל השלימות אפשר לו להדבק באדם שאין לו כלום ואין בו לא טעם ולא ריח. אלא רואים אנו שאין זה מוכרח, כי לאדם שאין בו כלום אפשר לו להתחבר בו כי הוא חושב כי הכל מבינים שאין לו שייכות עמו, אבל לאדם שיש בו ג"כ איזה מעלה ואפשר לטעות בו שהוא שוה לו, אדם כזה קשה לו להתחבר אליו, לפיכך המצוה היא בדווקא ארבע המינים ולא יחסר מהם כלום. עכ"פ רואים אנו איזו בחינה קשה היא, שהבחינה היא אם האדם אפשר לו להדבק בהפחות שבפחותים, כמה אהבת הבריות נדרש לזה, איזה מדות טובות צריכים לזה.

ואם הבחינה ח"ו אינה לטובה, ולו נכתב בר"ה שנה טובה או להיפך שהוא נכתב לשנה שאינה טובה ועכשיו עמד בבחינתו אז קורעין את פסקו, איך הוא המהלך בזה?

יש מחלוקת בגמ' ר"ה טז. אם משפט האדם הוא בכל שנה ולא יותר או בכל שעה או אפילו בכל רגע, ומסיק הגמ' כי הכל אמת שיש דין אפילו בכל רגע כמו שכתוב (איוב ז') "לרגעים תבחננו", ואיך הוא המהלך כיון שכבר נפסק לשנה טובה. ועל זה אמרינן בגמ' שאם נפסק לגשמים מרובים אז אם הוא עומד בהבחינה בכל השנה אזי נותנים לו הגשמים בעתם, אבל אם לא עמד בהבחינה ואינו ראוי לטובה אזי נותנים לו הגשמים בימים שאינו צריך ובמקומות שאינו צריך, ושני הדינים אמת, הדין שנפסק לו גשמים מרובים נותנים לו ומה שעכשיו אינו ראוי להם נותנים לו על דרך שלא יהנה מהם, וכן להיפך אם נפסק לו גשמים מועטים ועכשיו לפי מעשיו הוא ראוי לטוב נותנים לו הגשמים בעתים הצריכים לו ובמקומות הצריכים.

הכרת שנאת הגויים היא חיזוק באמונה

"ההתבוננות בשנאת העכו"ם לישראל, כמבואר שנובעת מהכרת האמת, חייבת מכח עצמה להביא אותנו לידי חיזוק באמונה."
(אור ישראל, חלק דרכי העבודה, עמ' שפ"ד)

הגה"צ רבי יחזקאל הלוי לעוינשטיין זצ"ל

כי כל דרכיו משפט

כ"ג אלול ד' וילך תש"ג

טבע האדם הוא כשעומד אצל פרטים שוכח את הכלל, אע"פ שהפרטים הם מוצאים מן הכלל ובאין הכלל אין פרטים, אעפ"כ אינו זוכרו כי זה הוא טבע האדם. לדוגמא נביא רבינו יונה שכל ימי עברתי על דבריו ולא הבנתי אותו ונתקשה לי, והחסרון היה כי מרוב פרטים שכחתי את היסוד. הר"י (שע"ת שער ג' אות ז') מבאר כי יסוד המצוות היא היראה, ומביא פסוק על זה (דברים י' י"ב) מה ה' דורש מעמך כי אם ליראה. הפי"ש של מילת יסוד הוא כי עליו נבנה כל הדבר כמו שאנו אומרים יסוד לבית, פי"כ כל הבית נבנה על היסוד ואם ינטל היסוד יפול הבית, וכן ביאר הר"י כי יסוד המצוות פי"כ על מה הם נבנו היא היראה. ותמיד נתקשיתי כי הראשונים מבארים להיפך, מה ה' דורש מעמך כי אם ליראה, כי כל המצוות הם בכדי להוסיף יראה כי יראה היא תכלית המצוות, וזה"ל כתב כי יראה היא היסוד והיה לו לומר כי יראה היא התכלית, כי מילת "יסוד" ביאורה כי ממנה מוצאת כל המצוות. ובאמת אין הר"י סותר להראשונים כי שניהם אמת, כי בודאי יראה היא היסוד והראשית שעליו נבנו המצוות, כי התחלת קיום המצוות היא מיראה כי אם אין יראה אין מצוות, כי אם המצווה אינו ירא מהמצוה אין ציוויו ציוויו כי לא ישמע לו. והוא כמו המכילתא (יתרו ו') שהביא הרמב"ן (שמות כ' ב') משל למלך שנכנס לעיר אמרו לו גזור עלינו גזרות אמר להם קבלו מלכותי תחילה ואח"כ אגזור עליכם גזרות כי אם מלכותי אין אתם מקבלים גזרותי איך אתם מקיימים, והביאור הוא אם תקבלו מלכותי ותמלאו יראה מלפני כי זה הוא מלכות (שתהיה יראתי עליכם) אז אגזור גזרות. אם יש יראה אפשר לגזור גזרות כי בלי יראה אם נחפוץ לא נקיים הגזרות ואין זה נקרא גזרות אם הם ברשות האדם לעשות או לחדול, ע"כ פשוט הוא כי יראה היא היסוד למצוות כי ממנה נובעות המצוות. וגם זה אמת כי יראה היא תכלית המצוות כמו שכתבו הראשונים כי בשמירת המצוות נתוסף לאדם יראה וזה הוא התכלית של המצוות. באמת יסוד זה הוא פשוט אלא שאנו מורגלים תמיד במצוות שהם פרטים נגד היסוד של יראה, שכחנו העיקר והיסוד כי יסוד היראה הוא מוכרח להמצוות.

עכשוו נבוא לעניננו. היסוד המקיף הכל הוא יסוד המשפט, כל הנהגת הבורא הוא רק במשפט, כל התורה היא רק משפט, כל הנהגת האדם היא רק משפט שופט ושוקל כל היום. ונבאר להלן, כי כאשר יביט האדם בעינו השכלית יראה איך כל הבריאה מלאה במשפט. ואעפ"כ בתחילה כשנבוא לבאר יסוד זה מי שהוא ריק ממוסר לא יבין כלל מה שאנו מדברים. ואפילו מי שיש לו ידיטה במוסר ג"כ נראה אצלו כיסוד נשגב.

אבל בפשוטו אינו מבין, שכל הבריאה כפשוטו מלאה ממשפט הנהגת הבורא והנהגת האדם, כשהוא מופשט מתאוותיו, וכל דרכי התורה הם דרכים של משפט. פשטות היסוד נשכח מאצלו, כי זה הוא טבע האדם כי יסוד שעליו נבנה הכל שוכחו מרוב הפרטים שנבנו על היסוד.

עתה נבאר יסוד המשפט בדרכי הבורא, כי אין במידותיו כי אם מידת המשפט ושאר המידות שהן י"ג מידות הם פירוש למידת המשפט, מידת המשפט היא הקו האמצעי שעליה סובבין הי"ג מידות והם נבנו עליה, "על שלשה דברים העולם קיים על האמת על הדין ועל השלום" (אבות פ"א מ"ח), נקודה האמצעית שהיא העיקרית היא הדין, והאמת והשלום הם תוצאות מהדין והם נבנו על יסוד הדין.

הרמב"ן סוף פרשת ואתחנן (ז' ט') על הפסוק "וידעת כי ה' אלקיך הוא האלקים הקל הנאמן שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו", ופי' הרמב"ן וידעת - מיציאת מצרים כי ה' אלקיך ברא שמים וארץ, ועוד תדע מזה שהוא הקל הנאמן שלא ישוב וכו' ושומר הברית לאוהביו וכו' ותדע כי הוא משלם לשונאיו גמול רשעים וכו' כאשר האביד את מצרים וכו' והמדה הזאת שהזכיר אמת לעולם אע"פ שיש רשע מאריך ברעתו לא יהיה לו כן רק מפני המדה הזאת הנזכרת שהוא שומר החסד, והנה עשה שום טובה שצריך לשלם לו. אם כן אין במדותיו של הקב"ה אלא שתי מדות הללו, משלם טובה תחת טובה ומשלם רעה תחת רעה עכ"ל. הרי מפורש ברמב"ן כי אין במידותיו של הקב"ה אלא שתי מדות הללו, טוב תחת טוב ורע תחת רע, ובאמת אילו לא אמרו הרמב"ן אי אפשר להאמר כי הרי יש במדות של הקב"ה י"ג מדות והרמב"ן כוללם בשנים, כי באמת כן הוא "כי כל דרכיו משפט" (דברים ל"ב ד') כל הנהגתו בבריאה הוא משפט ושאר המידות כמו "ארץ אפים ורב חסד רחום וחנן וגו'" הם פירושים למידת המשפט, התורה היא כולה משפט, סדר נזיקין הוא משפט.

כל הנהגת האדם נראה בעליל שהוא נוהג במשפט אם הוא רק מופשט מהמידות הרעות, כי המידות הם פרטים ואם רק יפשוט המידות אז נראה כי מציאותו הוא רק שופט כל היום, לזה הוא מרחם כי הוא רחום לזה הוא אכזר כי הוא אכזרי, אפילו גנב וגזלן ג"כ יודע שמעשיו הם סותרים למשפט כי בלא משפט אין מציאות של גניבה, כי מה נפ"מ בין שלו של אחרים, כחי שלי שלי ושלו שלו זה מחייב המשפט. כשנתבונן היטב נראה כי מציאותו של האדם זה משפט.

ובאמת פשוט הוא כיון שהקב"ה ואורייתא וישראל חד הוא, והקב"ה והתורה הוא רק משפט, ע"כ האדם ג"כ משפט, וכיון שהנהגת הקב"ה היא רק משפט א"כ מוכרח מציאות האדם להיות משפט, כי חוץ מהנהגת הקב"ה הוא "אין".

הרמב"ן סוף פרשת וילך (ל"א כ"א) על הפסוק והיה כי תמצאן אותו רעות וגו' כי ידעתי את יצרו אשר הוא עושה היום בטרם וגו', וטעם כי ידעתי את יצרו וגו' כטעם כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, שהוא הידיעה בפועל כי הידיעה בעתיד ידיעה בכח, ואם לא חטאו ישראל במדבר ולא נודע יצרו בפועל לא היה הגון שיעיד בהם שירה לומר הגלוי לפניו שתחטאו, ואעידה בכם שתמצאנה אתכם רעות רבות וצרות כזה וכזה, אבל היה ראוי שיתן להם התורה בידיעה סתם (ישעיהו א' י"ט) אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאוכלו, אבל עתה שנודע להם יצרם הרע וכו' עכ"ל. הרמב"ן בעצמו כפשוטו הוא נפלא, כי חידש לנו שהידיעה בעתיד אפילו אצל הבורא היא בבחינת בכח, כי עתה ידעתי הפי' ידיעה היא בפועל, לפיכך כתב הרמב"ן אם לא חטאו במדבר לא היה אפשר לכתוב העתיד בדרך ודאי כי יחטאו, וכי יענשו על חטאם, דכיון שניתן לאדם הבחירה אינו מוכרח כלל, וידיעת ה' בחטאם העתיד היא ידיעה בכח, אבל כיון שחטאו ונכנסו ביד היצר כמו שאמר הכתוב שם "כי ידעתי את יצרו אשר הוא עושה היום" והיא ידיעה בפועל, כבר אפשר לכתוב עליהם כי יחטאו בודאי כמו שכתב הרבנו יונה (אבות פ"ד מ"ב) "כי לא לאדם דרכו" הבחירה שיש לאדם לבחור בטוב וברע ברצונו זה הוא דוקא קודם שחטא, אבל אחר שחטא כבר הוא ביד היצר ואין בנקל להשטמ ממנו, והרבה עמל ועזר ה' כבר הוא צריך שלא יחטא כי בודאי אפילו אחר החטא לא נלקח ממנו הבחירה, כי אפילו כלל ישראל אחר שחטאו במדבר ואחר העתידות שאמרה התורה שיחטאו ויענשו, אעפ"כ לא היה מוכרח שיחטאו כי בודאי הבחירה לא נלקחה מהם, אלא כיון שחטאו ונמסרו ליד יצרם לא בנקל אפשר לישטמ ממנו, וכבר ניתן לכתוב כל חטא העתיד שיחטאו וכל העונש שיבוא עליהם.

ליסוד המשפט הנוגע לעניננו אנו רואים שני דברים: א. כי מה שכשהאדם חוטא הוא נמסר ביד יצרו ועלול לעוד עבירות זה הוא גם מידה במידת המשפט, כי עבירה גוררת עבירה ושכר עבירה עבירה, זה הוא ג"כ משפט כי המשפט מחייב כשהאדם חוטא ימסר ביד יצרו. ועוד יסוד אנו רואים כי מידת המשפט כ"כ היא במציאות הבריאה, כי כיון שחטאם העתיד היה נראה בפועל אזי גם העונש הוא בפועל כמו החטא, כי כיון שכתבה התורה חטאם שיחטאו מיד כתבה אצל זה העונש שיענשו, וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ וגו' מיד וחרה אפי ביום ההוא ועזבתים וכו' (שם) כי משפט הוא מציאות הבריאה כי ער שכיון שנכתב החטא הרי הוא כמו שנכתב העונש.

וזוה הוא מה שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ד) מצות שופר אע"פ שהיא גזה"כ רמז יש בדבר עורו ישנים משנתכם, ולכאורה קשה איך הדבר נעשה כ"כ במהרה שהשופר יעוררהו לתשובה כי כ"כ במהרה, וכמו כן כתב הר"י (שע"ת שער א' סי' ג') כי לא ימצא איחור התשובה אלא

בעמי הארץ שהם ישנים שוכבים, ושניהם כתבו בלשון אחד שהחסרון הוא כי האדם הוא ישן, ואם רק היה ניעור רגע אחד אזי היה בא לכל התשובה, כי באמת כן הוא כיון שכל מציאותו הוא משפט וכל הבריאה כולה נוהגת במשפט והבורא יתברך הוא מושרש בלבו ומאמין כי הוא בוראו ומעמידו, והוא קרוב מאד לאמונה בוראי אם לא היה ישן היה חוזר בתשובה ומתדבק לבוראו, אלא כיון שהוא ישן כי כוחותיו הם ישנים כי העוה"ז והתאוות הם מישנים את האדם, כמו שאנו רואים שמהרבה מאכל שאוכל האדם נופלת עליו תרדמה, ואע"פ שיש מהלך לזה בטבע, אבל באמת הוא כי ממאכל שאנו רואים שהוא מיישן האדם יכולים לדון על כל העוה"ז כי הוא מיישן כוחות האדם. כי זה הוא היסוד, כל מה שאנו רואים "בפרט" זה הוא נמצא בכלל, כי הפרט מוצאו מהכלל וזה הוא יסוד בחכמה. לפיכך כל עבודת האדם היא להקיץ משנתו, וכמו שמצינו בדורות הראשונים כי במחשבה אחת שנפלה במחשבתו מיד קיים על עצמו ד' מיתות כי מיד כשהקיץ משנתו מיד חזר בתשובה ומיד הבין כל המשפט שהוא מחוייב ועשה על עצמו ד' מיתות, ועוד כמה וכמה מעשיות כאלו. הזמן קצר, יעור האדם משנתו שהוא ישן בהבלי העוה"ז ויעורר כוחותיו ויחזור בתשובה בעוד מועד קודם יום הדין.

הגה"צ רבי יחזקאל הלוי לעיונשטיין זצ"ל

בחינות המנוחה

מנוחה היא כח ובריאה. כשארם מדבר בבריאה זו אזי הוא מקבל עונג, וכמה שהוא מדבר במידה זו יש לו עונג. מה היא מציאותו של בריאה זו אין אנו יודעים, אבל זה ברור שהוא כח רוחני שהוא מלא עונג. וזהו שאמרו חז"ל (הובא ברש"י בראשית ב' ב') "ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי וגו' מה היה העולם חסר מנוחה באה שבת באה מנוחה כלתה ונגמרה המלאכה", שאחר בריאת העולם עדיין היה חסר בריאת המנוחה, וכשבאה השבת באה מנוחה ובבריאת המנוחה נגמרה המלאכה, וזהו ויכל ביום השביעי מלאכתו אשר עשה כי מנוחה נבראה בשבת.

רואים אנו מחז"ל שמנוחה היא בריאה כמו כל הבריאות, ועד לא באה שבת לא נבראה בריאה זו וכשבאה שבת נבראה בריאה זו של מנוחה, ועכשיו שנבראה מנוחה הכל משיגים אותה ואפילו הבהול יש לו קצת מנוחה כי לולי שהיה לו אף מקצת מנוחה לא היה יכול להתקיים, כי לא היה אפשר לו לעמוד על מקום אחד, ואין לנו ציור איך היתה הבריאה ללא מנוחה כי עכשיו שיש כבר מנוחה בבריאה אי אפשר לקבל ציור

מבריאה בלי מנוחה. וכשאדם שוכת ממלאכתו אין זה קרוי מנוחה, וכן להיפך אם עסוק למלאות רצונו אין זה בהילות, אלא דזהו בגדר ממילא אם הוא שוקט מרצונותיו. שאין רצונותיו תובעין אותו והוא יושב בלא מלאכה אזי הוא מדבק בהבריאה של מנוחה, ומזה הוא מקבל כל העונג כי מנוחה היא כח כזה שהוא מענג. וכן להיפך אם עסוק למלאות רצונותיו וטרוד במלאכתו אזי הוא נפרד מכח המנוחה ואינו נפרד לגמרי כי בלעדו היה נראה משוגע. ועוד יאמרו חז"ל (בראשית רבה י"ט) כי בשבת באה שאנן ושלוה ונחת, וזה הוא לפי שהם בריאות ממש ושאנן ושלוה הן בחינות ודרגות במנוחה, שבת היא עיקר ושורש של מנוחה - באה שבת באה מנוחה, וכל הימים הם יונקים ממנוחת השבת, וזהו כל העונג שאנו מוצאים בשבת לפי שאנו מתדבקים בכח המנוחה, וביום השבת שהוא קודש ואנו מקודשים יותר ביום השבת יש מקום לחול כח המנוחה.

ופשוט הוא כי יש חילוקים בין בן תורה לאינו בן תורה, כי בן תורה הוא מקודש יותר וקדושה היא מקום חלות יותר למנוחה, וכל מה שהוא יותר גדול בתורה ויותר קדוש אזי הוא מתדבק יותר בכח המנוחה ויש לו יותר עונג. וזהו וירא מנוחה כי טוב, שראה שבקבלת עול התורה שישג מנוחה הוא עונג שאין למעלה ממנו, ולפיכך ויט שכמו לסבול.

עוה"ב כל מציאותו היא מנוחה לפי שהוא כולו קדושה "מנוחה וקדושה לחיי עולמים", שבת שהיא מעין עוה"ב ג"כ מציאותה היא מנוחה ומי שאינו שוכת בשבת ועושה מלאכה, זה שאינו במנוחה אינו לפי שעושה מלאכה אלא דאם יעשה מלאכה המנוחה בורחת ממנו וממילא אינו במנוחה. ויכולים לצייר זה בגדר חבל עב שתולה ומקושר למעלה, ולמטה נמשכים ממנו חוטים, וכמה שהוא אחוז מהם ומתדבק ומקשר עצמו בהם במידה זו יש לו עונג. אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינוחו בו מנוחת אהבה ונדבה מנוחת אמת ואמונה וכו', רואים אנו בחינות דקות במנוחה, אצל אברהם כתוב אברהם יגל ולא יותר, אצל יצחק ירנן, ורק יעקב ובניו השיגו שלימות המידה של מנוחה מנוחת אמת ואמונה מנוחת שלום ושלוה מנוחה שלימה שאתה רוצה בה, ופירש כאן הרבה בחינות במנוחה שיעקב ובניו השיגו אבל אברהם ויצחק משמע דלא השיגו הכל, יגל ירנן ולא יותר.

נבואה נקראת בתנ"ך מנוחה, ואעפ"כ אנו מוצאים כשהנביא היה מתנבא היו אבריו רועדים ומזרעזעים. וזה הוא כי מנוחה אינה כמו שאנו מורגלים לחשוב כשאדם יושב ובטל ומונח ע"ג הספסל זה הוא מנוחה, דאינו כן אלא מנוחה היא בריאה בפני עצמה והיא מלאה עונג, וחלות הנבואה היא כשהנביא מכין עצמו ומתדבק למנוחה אזי הוא מתנבא (עיין רמב"ם), ומה שאבריו מזרעזעין אין זה מפריע במנוחה.

הגה"צ רבי יחזקאל הלוי לעויןשטיין זצ"ל

ביאורים בריש פ"ג דאבות

עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. (אבות פ"ג משנה א')

מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך וכו'.

ההתבוננות בענינים אלו היא העצה היעוצה לנו להנצל ממדת הגאווה. יסודה של הגאווה הוא כי מחשיב עצמו כלשון הרמח"ל (מס"י פרק י"א) דהיינו שמחשיב ומעריך את גופו, כאשר יראה שראשיתו טיפה סרוחה ומכיון שנוצר מטפה סרוחה אחריתו רימה ותולעה, כי הסרחון שנוצר במיתת האדם נובע מחמת יצירתו מטיפה סרוחה, ודאי לא יהיה לו מקום כלל להתגאות, ולכן טוב ללכת אל בית האבל כי בבית האבל רואה בעליל סופו של האדם ויצילנו ממדת הגאווה.

האדם כולל בתוכו רמ"ח איברים ושס"ה גידים, ונמצאים בו כוחות רבים ועצומים לאין שיעור, וכל הכוחות הנמצאים בכל בעלי החיים שבעולם מצויים אף בכוחות האדם, ואמרינן שהאדם נקרא "עולם הקטן". וכל זה עדיין רק בחלק הגוף שבו, ובנוסף לזה יש בו חלק הרוחני שאין לו שיעור, וידוע שזכות האדם לתורה נובעת מחמת שהתורה מצויה בנו מראשית בריאתנו, ועכ"ז יש לאדם להתבונן היאך יתכן שעניינים גדולים כ"כ ייווצרו מטיפה סרוחה. האם במציאות יכול הטבע ליצור דבר נפלא ומורכב כל כך, הלא ברור ופשוט שרק הקב"ה אדון הכל יש בכוחו ליצור בריאה נפלאה הנקראת "אדם". מחשבה זו פשוטה מאד, ורק חסרון כח המחשבה מונע מאתנו ההכרה בכל זה, כי בשעה שיחשוב מעט אין לו כל אפשרות לפרוץ זאת, הרי כאו"א מבין שמאליו לא נוצר מאומה, ועאכו"כ בריאה חשובה כ"כ לא נוצרת מאליה.

התבוננות זו מחוייבת להביא את האדם לידי הכרת הטוב, הלא עשה לו הקב"ה טובה רבה ועצומה שמטיפה סרוחה יצר את האדם כולו, ומכח זה גרידא חייב לעבוד את השי"ת וכנאמר בכתוב (דברים ל"ב ו') הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוונך, בגלל העשך והיכוונך עליך לעבדו.

מטיפה אחת נוצר אדם שלם, וכל הגדלות והנפלאות שיש בו כרמ"ח איברים ושס"ה גידים הם תוצאה מאותה טיפה סרוחה.

והנה אהבת האדם לבניו היא ללא שיעור, וכל אחד ואחד מרגיש כאילו בניו הם נפשו ממש, אף שכל תרומת האדם לבניו היא רק אותה טיפה

טרוחה, מכל מקום כיון שטיפה זו היא הסיבה ליצירת האדם ומבלעדו הסיבה לא ייוצר כלל, ולכן הכל מתייחס לסיבה.

ולאן אתה הולך למקום עפר רימה ותולעה.

נראה דהיינו המשך לחובת ההתבוננות הנ"ל בראש המשנה, התבוננות בטיפה טרוחה וכמ"נ, ובאמת ההערה בענין הנזכר פשוטה מאד ובנקל צריך ויכול להביא להתרחק מהעבירה מכח זה גרידא, הסיבה לאי התבוננות נובעת מכח תאוות העולם ורצונותיו הנמצאים בקרבנו, כיון דאזיל בהאי עלמא וחושב שהעולם והנאותיו צפויים לו לעולמי עד, לכך אינו מעוניין להתבונן בדברים אשר ימנעו מאתו הנאות העוה"ז, אמנם כאשר יכיר כי הולך למקום עפר רימה ותולעה וכי כל מצבו בעוה"ז הוא רק זמני וחולף שוב יוכל להתעורר ולהתחזק ע"י התבוננות בטיפה טרוחה.

זכרון יום המות תדיר הוא מעיקרי עבודת האדם, וכמ"כ הרא"ש בארחותיו (ס" ל"ב) זכור יום המות תמיד, ויבהלוך רעיוןך מדי זכרך חרדת ר' יוחנן בן זכאי.

ענין זה יש לראות אצל האבות הק' שיעקב אמר ליוסף "אמותה הפעם" (בראשית מ"ו ל') ועיי"ש ברש"י סבור הייתי למות ב' מיתות עכשיו לא אמות אלא פעם אחת, ואע"ג שעתה בשעת פגישת יעקב ויוסף היה שעת שמחה וחדוה, מ"מ הזכיר יעקב אע"ה יום המיתה, והיינו כנ"ל שלא מש זכרון יום המיתה מאתם אפילו לשעה קלה.

בעת שידע שאחריתו רימה ותולעה לא יטרירוהו יותר עניני הגוף, וממילא לא ירגיש כאשר משפילים ומבזים אותו, והיינו דאיתא במתני' לקמן שתקות אנוש רימה, בשעה שיחוש כי תקותו ותכליתו רימה ותולעה יוכל להיות מאד מאד שפל רוח ועיי"ש.

יש להתבונן, בשעה שאדם נמצא בסכנת הגוף, הוא טורח בכל כוחותיו למצוא מזור ותרופה למחלתו, ואינו חוסך בהוצאות ממון ובטרחה מרובה, לו ישמע אדם שמועה רחוקה שבקצוי ארץ נמצא רופא שיש בכוחו לעזרו לא יחוס על זמנו ומרצו, ואף שהסיכויים מועטים מ"מ כל אשר לו יתן בעד גופו. והנה לו נאמין כי סופו רימה ותולעה, והצער והיסורין בזה קשים מאוד וכדאיתא בגמ' (ברכות יח:) "קשה רימה למת כמחט בבשר החי", ובידינו להנצל מרעה זו, כי הרי צדיקים אינם נענשים ברימה ותולעה, א"כ ודאי היינו מתאמצים בכל כוחותינו להיכלל בקרב הצדיקים שאינם סובלים מרימה ותולעה ולכן היינו מתרחקים מן העבירה.

ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון.

אין הכוונה דין וחשבון שמא חטא ויירש גיהנום, אלא הדין והחשבון שנתבאר בדבר חילוקי המדרגות בשכר עולם הבא שבזה דקדוק החשבון

כחוט השערה, וכמש"כ הרמ"ח לוצאטו (מס"י פ"ד) מלמד שכל אחד נכוח מחופתו של חברו, וההפסד באי השגת השלימות גדול יותר מצער ההפסד בגיהנום, כי עונש הגיהנום זמני ובר חילוף ואילו הפסד מניעת השלימות ה"ה הפסד נצחי ללא גבול.

ביודענו ובהכירנו גדולת השי"ת שהוא מלך מלכי המלכים, עלינו להתבונן ולהבין כי גודל עונש הממרה את פיו הוא לאין שיעור, ובהתרוממות זו ימנע מעבירה. הסבא מקלם ז"ל היה מבאר הכתוב (תהלים צ' י"א) וכיראתך עברתך, כשם שיראת ה' היא ללא תכלית כן גם חרון אפו של הקב"ה ללא תכלית, וביאורו כיון שעיקר עבירת החוטא היא הפגיעה וההמראה כנגד רצונו יתברך, לכן עונש הממרה את רצונו כפי גדלותו של הקב"ה.

התבוננות זו קשה היא מאד כי מי הוא זה היודע ויכול לצייר לפניו דין ומשפט של הקב"ה, ובויותר להביא ולהרגיש זאת למעשה אינו מהדברים הקלים. והדרך להקל את ההתבוננות בדין השי"ת היא כאשר נבוא לבחון את היראה והחרדה מתוכחתו של הקב"ה, הלא אמרו חז"ל "אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה" (בר"ר צ"ג י'), ונתבאר בזה בכמה דוכתי גודל הקושי בקבלת תוכחה מזולתו, וכל שכן לקבל תוכחתו של הקב"ה. ומעתה כאשר נתבונן בתוכחתו והלא זו הרגשה הקרובה יותר אלינו, אח"כ נבוא לבחון אימת הדין.

לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא..

תביעת הבורא מהאדם היא בהתאם לחובת עבודתו כלפי מלך מלכי המלכים, והיא תביעה נוספת ומיוחדת מאשר החיוב לעבוד לפני מלך בשר ודם. ולדוגמא בזמן שנמצא בצרה ואינו רואה כל דרך לתקוה, מ"מ חייב להאמין ולצפות לישועת השי"ת, כי הלא הקב"ה הוא כל יכול ולפניו אין שום הגבלה כלל, וא"כ חייב להאמין בישועתו. והיינו דאמרינן "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל יתייאש מן הרחמים" (ברכות י'). וזה מה דאיתא במדרש (בראשית רבה, מ"ח י"ט) "היפלא מה' דבר וכו' לבראתם לכתחילה אני יכול להחזירם לימי נעוּתם איני יכול".

רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו (אבות פ"ג משנה ב') הוי מתפלל בשלומה של מלכות וכו'.

כוונת התנא אף על כלל ישראל, אע"ג שאין בישראל אותן תכונות רוע והשחתה הנמצאים בקרב אומות העולם, וכפי שראינו בעינינו במלחמת העולם האחרונה, שאותם בני תרבות ואנשי הנימוס נהפכו לחיות טרף ממש, מ"מ מדת איש את רעהו חיים בלעו מונחת ונמצאת גם אצל עם ישראל.

אע"ג שהוא ציווי שאינו נזכר בתורה, מכל מקום חיובי השכל הם מהיים חלק הכרחי בעבודת האדם את קונו, שהרי על ידי חיובי השכל זוכים לתורה ומתעלים בה. ולכן זכה אאע"ה למעלתו הגדולה אף לפני שזכה לתורה, כי הגיע לאמונה ע"י חיובי השכל ומסר נפשו לקיים חובת השכל, וכמו"כ כל גדולי עולם קודם מתן תורה וכן חסידי אומות העולם זכו לעולמם הרוחני מכח חיובי השכל. וראה בחוה"ל (שער עבודת האלקים ג') בדבר חיובי השכל וחיובי התורה, וראה בביאור המשנה אם אין ררך ארץ אין תורה.

שאלמלי מוראה איש את רעהו חיים בלעו.

כי המלכות קובעת סדרי עולם ובני אדם חוששים מאימת המלכות, ודרישותינו נמוגים כאשר הדבר מנוגד לתקנת המלכות. מבלעדי זאת היו חיינו מתנהלים מתוך הפקרות, והיינו מסוגלים להגיע למצב שכאור"א יבלע חי את זולתו, כי מונח באדם רשעות ואכזריות מרובים כ"כ שיכול להגיע לידי רציחה ממש ועד לבלוע את רעהו חי. ואל נתפלא על הדברים כי יש לראות בכמה מקומות עד כמה רבה אכזריות האדם. [והאריך מרן זצ"ל להוכיח כן ממצרים, וכן מ"כולם באבק לשון הרע".]

והנה גם המלכות עצמה שואפת לבלוע את חברתה, כי אותו אדם עצמו בהיותו איש פרטי שאיפתו לבלוע רק את זולתו, וכשנעשה ראש למלכות נתפשטה תאותו והבית קיבול שלו נתרחב, וע"כ שנשארה בו אותה התשוקה לבלוע את כל העולם. וכן רואים שכאשר מלכות נכנסת למלחמה אינה חוששת, ואף בשעה שבטוח שתגבר יד מלכות חברתה מ"מ נכנסת ואינה דואגת, ומעתה כל זמן שאנו שרויים בשקט ואין מלחמה בעולם עלינו להודות להשי"ת על מצב השלוה, כי הלא למלכות אין לה מוראה של מלכות, וע"כ שלב מלכים ושרים ביד ה' והקב"ה הוא המונע את המלחמה.

אל יאמר האדם כי רחוק מאיזו מדרגה [כי חזינן שיכול להגיע אף למדרגות הגרועות ביותר]. בכלל צריך האדם לדעת כי בלי עמל וחכמה ועבודה אין להשיג שום מעלה, והכל על טבעו עומד, וידוע מה שאמרו חז"ל (במדבר רבה י"ג ד') עלובה עיסה שהנחתום מעיד עליה כי היא רעה שהקב"ה קראו רע, כי יצר לב האדם רע מנעוריו. ומה שאיננו רואים שהעולם עושים כן אין זה מפני שחסר לו הרצון או השנאה לזולתו, אלא מפני כוחות אחרים כגון בושה וכדומה, אבל בעיקרו רוצה לבלוע את זולתו.

מכיון שמונח בנו מדת שנאת הבריות גדולה כ"כ שלא רק שאינו דואג לטובת חבריו אלא שואף להשמיד ולהכחיד את זולתו, א"כ ודאי שהחובה לעקור זה מתוכינו היא מהעבודות הקשות, ומשו"ה עבודת כבוד הבריות היא כלל גדול בתורה, וראה ברמב"ן בביאור מצות ואהבת לרעך כמוך.

מדת השנאה מוטבעת באדם מראשית ברייתו, ולכן ברגע שמרגיש כי יכול להשתמש במדת השנאה מתעוררים בו המדות, ושש ושמח כי יכול להשתמש בהן, ומשו"ה נהפכת שנאתו לשנאת הרשעים ומקיים בזה רשמי מדותיו הרעות ובלוע את רעהו חי ודומה בעיניו כאילו מקיים מצוה.

אף שבליעת אדם חי מזיקה מאוד לבלוע, מגלים לנו חז"ל כמה אכזריות ורשעות מרוכים נמצאים במדות האדם, וכמ"כ חפץ להרע לזולתו שמוכן אף לסכול בעצמו צער ועינויים והעיקר שחבירו ינזק. ובאמת כאשר נתבונן בהנאת מספרי לשון הרע נראה בעליל כמה רב רצון האדם להזיק לחבירו.

וכן איתא במדרש מדוע השליך ראובן את יוסף אל הבור על אף שיש בו חיות רעות, אמר יפול ביד החיות ישאר ממנו איזה עצם ויוכל להביאו אל אביו משא"כ אם יפול ביד אדם יבלעוהו חי ולא ישאר ממנו מאומה, והיינו כדברי המשנה. ואע"ג שאין זה מדרך הטבע לאכול חי, חזינן שבכוחו של יצה"ר להביא את האדם לידי מדריגה שיעשה פעולות שלא כדרך הטבע, עאכ"כ בדברים שנמצאים בטבעו של אדם. ודאי שהיצר שולט עליו לחלוטין. ויש להוסיף, אפילו בשעה שרואה אחרים מתנקמים בחבירו מ"מ אין די לו בכך, אלא יוסיף ליתן יד בעצמו כדי שחבירו יסכול אף מתחת ידו.

ליקוט מאמרותיו

הרב חיים ירוחם גינזבורג

לייקוואד

עמל התורה - כי טובים דודיך מיין

מעמר הר סיני - קול גדול ולא יסף

בחודש אב תשכ"ד התקיימה הכנסה הגדולה של אגודת ישראל בבניי האומה בירושלים. בבוקר של יום הפתיחה עליתי לחדרו של אאזמו"ר זיע"א בישיבה וספרתי לו שבדעתי לנסוע היום לירושלים להשתתף בפתיחה זו.

שאל אותי אאזמו"ר במה מתייחדת הכנסה הגדולה שרצונך לנסוע. ענית לו, הרי רק פעם בעשר שנים מתאספים. ענה לי הסבא, מתן תורה היה פעם אחת בשלשת אלפי שנה! מתן תורה איז געווען איין מאל אין דריי טויזענט יאר! זה היה הקשר של אאזמו"ר עם התורה, עם המצוה

של לימוד התורה. וכדברי רש"י ריש שיר השירים, כי טובים דודין מין, כי טובים לי דודין מכל משתה יין ומכל עונג ושמחה, ונאמר דוגמא שלו על שם שנתן להם תורתו ודיבר עמהם פנים אל פנים ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע.

במעמד הר סיני זכינו לשמוע קול גדול ולא יסף, ומחמת אותו הקול אנו אומרים בכל יום בכרכת התורה ברוך אתה ה' גותן התורה לשון הוזה, שהקב"ה עומד ונותן בכל עת שפע של תורה ועלינו מקבלי התורה מוטל ללמוד תורה ולקבל אותה. וכל פעם שהיתה מתעוררת שאלה להמשיך ללמוד או להפסיק, אצלו הי' השאלה האם כדאי בשביל זה לעזוב את מתן תורה, לעזוב מעמד הר סיני, שהרי כל לימוד התורה אנו שואבים מהמאורע של מתן תורה. המעמד שהי' באימה ופחד ברתת ובזיע עם כל הקולות והברקים וכל ההתגלות של שכינה שהי' בזמן ההוא.

ונמיום שחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד. אותה התגלות של מעמד הר סיני שהמשיכה במשכן ואהל מועד ואח"כ בביהמ"ק עדיין קיימת אצלינו בתוך ד' אמות של הלכה בכותלי בית המדרש בישיבות הקדושות.

ואצל אאזמו"ר לא הי' הבדל בין תוך הזמן לבין הזמנים. לא הקיל בשום אחר מהסדרים שלו, דהלא מה בין יום ליום. מעמד הר סיני מוספת והולכת ועלינו להוסיף בה!

למדן ו"בן בית" בסוגיות הש"ס

נהוג היה בישיבת פוניבז' לעשות מסיבת החג ביום חג השבועות כחדר האוכל של הישיבה. וכרגיל הי' הרב מפוניבז' זצ"ל נואם לכבוד המסיבה. קרה פעם שהרב הי' בחו"ל, ובקשו מאאזמו"ר זצ"ל שידבר במקומו.

בתוך דבריו לכבוד החג אמר אאזמו"ר שהדבר הראשון, ה"אלף" אצל בן הישיבה, צריך להיות השאיפה והביקוש ללמוד ולעמול כדי להיות גדול בתורה. ואז הוסיף, ואם תשאלו הלא אני לא נהייתי גדול בתורה, והרי זה בבחינת נאה דורש ואינו נאה מקיים, התשובה היא שבצעירותי לא היו לי המחנכים הנכונים. [ובלשונו "אז איר וועט פרעגן, איי איך בין דאך ניט געווארן קיין גדול בתורה; יונגער הייט האב איך ניט געהאט די ריכטיגע מחנכים."]

שאלתי פעם את אבי זצ"ל האם הסבא נחשב ללמדן. ענה לי אבי "אין מוסר איז ער א גרויסער למדן." בחלק של התורה אשר קוראים אותו בשם "מוסר" הסבא הוא למדן גדול! ובאמת אאזמו"ר היה למדן גם בחלק ההלכה של התורה. בישיבת מיר בעודה במיר ואח"כ בגלותה היו לאאזמו"ר תמיד חברותות לסדרי הישיבה עם הבחורים המצויינים אשר בישיבה.

בליל שבת קודש היו בני המשפחה אוכלים אתו סעודת שבת. מנהגו היה תמיד שלא דיבר שיחת חולין בשבת כלל. ובליל שבת היה שואל מאחד מהנכדים שיחזור לו משיעורי הרמ"ם בישיבה. והסבא היה מקשיב היטב לכל מילה והי' דן על כל חלק וחלק מהדברים. והרבה פעמים היה שואל על הדברים והיה נראה לו שיש לעיין בזה ובזה, והיה אומר בתוקף את דעתו בענין, והיו רואים תמיד איך ששלט מאד בסוגיות הגלמות בישיבות, והיה ממש כבן בית בענינים בכל מקום.

כלי מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק

הרבה פעמים בימי התחלת הזמן היה אאזמ"ר אומר בשמועס [בשיחה] שהדבר הראשון הוא לשמור הסדרים, ללמוד בהתמדה, ולהיות שקוע בלימוד "ליגען אין לערנען". והי' אומר שאם הראש אינו בלימוד אי אפשר שיתדבק בו "דבר חכמה" [אז מען ליגט ניט אין לערנען קען זיך ניט צוקלעפען קיין דבר חכמה], וא"כ אין מקום לקבל שום תועלת מן הדברים ששומעים בשיחה. והיה מביא מהסבא מקעלם זיע"א שאדם מבקש מהקב"ה חננו מאתך דעה בינה והשכל. והשאלה היא וכי הוא מנצל הדעה והבינה שניתנו לו מן השמים, כי אם אינו מנצל מה שנתנו לו איך יכול לבקש על יותר? והיה מביא דברי הגמ' ברכות מ. מידת הקב"ה מלא מחזיק ריקם אינו מחזיק. בדברים רוחניים כל מה שיש לו יותר יכול עוד לקבל יותר. ריקם אינו מחזיק. אז ס'איז ליידג קלעפט זיך גארניט [בכלי רק אין דבר מתדבק]. וכל מה שיוסיף בתורה והבנתה יוכל להחזיק עוד יותר ויותר.

והיה מרבה לדבר על הפסוק וישכב במקום ההוא. יעקב אבינו באותו מקום שכב אבל י"ד שנה ששימש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה. בקעלם היו מציירים את זה שכל אימת שנכנסו לבית עבר, יעקב אבינו עומד אצל הסטענדער שלו ולומד. נכנסים בבוקר והוא אצל הסטענדר, נכנסים בערב והוא אצל הסטענדער. נכנסים באמצע הלילה והוא עדיין אצל הסטענדער. וככה ארבע עשרה שנה. כמה היה אבינו יעקב כלי מלא המחזיק!

שויתי ה' לנגדי תמיד

כשסיפרו לאאזמ"ר זצ"ל, שהרב מכריסק זצ"ל אמר על מה שפסק הרמב"ם בהל' חמץ ומצה חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא עצמו יצא עתה משעבוד מצרים, ואמר הרב, שמצוה זו להרגיש בליל הסדר כאילו הוא יצא עתה ממצרים היא המצוה הכי קשה של הלילה. וע"ז אמר אאזמ"ר איך פארשטיי ניט, און שויתי ה' לנגדי תמיד, וואס א מענטש דארף שטענדיג טראכטן אז די שכינה איז כנגדו, איז א לייכטער מצוה? (איני מבין, וכי שויתי ה' לנגדי תמיד אשר האדם מצוה לראות תמיד השכינה כנגדו, וכי זו מצוה קלה היא?)

כל דעביד רחמנא לטב

אאזמו"ר היה רגיל לבאר דברי חז"ל כל מה דעבד רחמנא לטב עבד, שכל אדם אם הי' מתבונן היטב במה שנעשה עמו הי' רואה שדברים הרבה שחשב שהם דברים רעים בשבילו, באמת הם היו הדברים שהיו הצלתו. והי' מספר על עצמו, כשעזב קלעצק וחזר למיר עם ב"ב ובמיר לא היו אז בשבילו לא משרה ולא שכירות רק חזר ללמוד בישיבת מיר כבן ישיבה, ואין לו שום מקור לפרנסה. והי' מקום לחשוב שנסיעתו למיר הוא גזירה רעה בשבילו. ובאמת נסיעתו הי' מקור הצלתו בזמן השואה. שהרי אם הי' נשאר בקלעצק הי' נאסף ונהרג כמו כל בני הישיבה בקלעצק. ורק מאחר שהי' במיר, וברבות הימים הי' מנהל רוחני של הישיבה והי' עם בני ישיבת מיר בנדודם ובהצלתם. הרי רואים שמה שחשב לדבר רע לו באמת הי' סיבת הצלתו והצלתו.

ועל דרך זה יש לבאר תקופה אחרת בחיי אאזמו"ר זצ"ל. בשנת תרפ"א ועד תרפ"ד הי' אאזמו"ר המשגיח דישיבת מיר, אבל במשך כל שלש וחצי שנים אלו הי' גר במיר באופן עראי. דבאמת המשגיח רבי ירוחם זצ"ל הי' מקודם בישיבת מיר ולאופן זמני הניח אאזמו"ר במקומו. ולכן הגיע אאזמו"ר למיר בלי בני משפחתו. והם נשארו בקעלם. ובנסעו למיר באמת חשב שנוסע למלא מקום רבי ירוחם לחצי שנה אולי, ואז לא עלה על דעתו שהדבר יארך ויהא מוכרח לישאר תקופה ארוכה של שלש וחצי שנים. והי' הדבר קשה מאד לבני משפחתו כמוכן, להשאר לבד בלי ראש המשפחה כ"כ הרבה זמן. וגם כל הזמן חשבו, עוד מעט והוא יחזור, והדבר נתארך עוד ועוד. ויש מכתבים מאאזמו"ר לרבי ירוחם, ודרישתו, לדעת האם באמת עומד לחזור, ומתי.

ודבר קשה הלזה הי' טובה בשביל אאזמו"ר. מלבד ההשפעה העצומה שהיה לו אז בישיבה הק'. אבל ע"י תקופה זו נתחבבה אצל אאזמו"ר ישיבת מיר וכל תלמידיה. ובגלל תקופה זו כשעזב קלעצק ולא הי' אפשר לו לחזור לקעלם, עלה בדעתו לחזור לישיבת מיר, מאחר שישיבת מיר כבר הי' אהוב לו מאד. ותקופה זו נתן לו "כרירה" ו"דחיפה" לחזור למקום השפעתו הגדולה ישיבת מיר המעטירה, להצלתו ולהצלתו ולהצלת ב"ב וכל הישיבה כולה. וגם מזה מוכח דברי חז"ל כל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

יצא מן העולם נקי מנכסיו

ומהנהגותיו הי' לא להתעניין כלל אודות דמי המשכורת, לא לבקש ולא לדבר מזה, והי' מתרחק מן הכסף כמתרחק מן האש. חילק מעותיו לעניים ולנצרכים, ומעולם לא השאיר בידו מאומה. ויצא מן העולם חנם בלי כסף, ועמוס וגדוש בתורה עבודה ומעשים טובים.

דברים יקרים*

ובחרת

ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים. דו מיינסט זיי זיינען גלייך? האסט א טעות! אין חיים - מוזט דו בוחר זיין! אז ניט, שטייסט דו ביי מות. ובחרת! מען מוז נאכאנאנד שטיין און בוחר זיין דער חיים. אז ניט... פשוט... ארבעט די טבע. (אתה חושב שהחיים והמות שווים הם? טעות היא! בחיים – יש לך לבחור, דאל"ה ממילא אתה נמצא במות. צריך לבחור בחיים בלי הרף, כי בלי זה פשוט פועל הטבע.)

מידת השנאה מי מרגיש בה

לא תשנא את אחיך בלבבך. הוזהרנו בה להסיר מנפשנו מדת השנאה [רבינו יונה בשערי תשובה]. ווער ווייסט דאס? אז מען האט אין זיך שנאה. ווער פילט דאס? (מי יודע זאת שיש בנו שנאה בטבע, מי מרגיש זאת?)

הרגש ביראת שמים

ש"ס וויל מען קלאר ווערען. און וועגן יראה? אז איינער קריגט א הרגש אין יראת שמים ווי גליקלאך! (בלימוד הש"ס מבקשים בהירות, ומה עם יראה? מי שמקבל הרגש ביראת שמים כמה מאושר הוא!)

ואהבת

ואהבת את השם - צוויי מאל אין טאג הייסט מען אונז לייענען. ווייזט אויס מען וויל מער ווי נאר דעם זאגן. נאר פילען אהבה. (פעמים ביום הוזהרנו לקרוא, כנראה שדורשים ממנו יותר מאמירה, רק שנרגיש באהבה זו.)

האדם חי תמיד להיפך – כרצונו

וואס איז קריאת שמע? יחוד! אז ס'איז ניטא מער ווי רצונו יתב! און דער מענטש לעבט נאכאנאנד היפך. נאר זיין רצון, וואס ער וויל. (מה זה ק"ש – יחוד! שאין בעולם כלום חוץ מרצונו ית'. והאדם חי תמיד להיפך, כפי מה שהוא רוצה.)

דורשים מהאדם ההיפך מטבעו

דער יסוד וואס מען פאדערט פון א מענטש'ן איז דער פשט אז ביי עם איז ער געבארען מיט דער היפך. אז מען מאנט פון א מענטש אהבה דארף מען וויסען אז ביי עם איז דא... (היסוד במה שדורשים מאדם הוא לפעול היפך מטבעו, שאם אהבה נדרשת ממנו סימן הוא שבטבע יש בו.)

* נמשכו ע"י נכד המשגיח הרב חיים ירוחם גינצבורג ממה שמע מזקנו זל"ל בשנת תשל"א בעת ניקורו אלול.

מצרים

אין מצרים טומעלט זיך יעצט. זעט מען דאך השגחה. די התחלה איז געווען מצרים. און איצטער נאך אזוי פיל גלות'ן אזוי פיל אומות. נבוכדנצר, אשור, נאך ווייטער מצרים. גאר צום סוף איז מצרים... (כעת יש אירועים במצרים. הלא נראה בזה השגחת ה' אשר ההתחלה היתה במצרים, ועכשיו אחרי כל הגלויות והאומות שעברו עלינו כנבוכדנצר ואשור וכו' בסוף הימים שוב יש לנו עסק עם מצרים...)

למצוא חן בעיני אלקים

דער עיקר איז געפינען חן ביין רבונו של עולם. מען זוכט כבוד. כבוד ביי א שווער, א שוויגער כבוד, פארוואס זאל מען ניט טראכטען וועגען כבוד ביין רבונו של עולם. צו איך געפעהל דער רבונו של עולם. (העיקר הוא למצוא חן אצל רבש"ע. מבקשים כבוד, כבוד אצל חמיו וחמותו, למה לא נחשוב למצוא כבוד אצל רבש"ע, האם מעשי מקובלים אצלו?)

למען לא ניגע לריק

אז דער אויבערשטער העלפט א מענטש און ער קריגט א שטיקל לב, ולעבדו בלבב שלם למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה. אויב ניטא קיין לב שלם איז דאס ניגע לריק. (כשהבורא עוזר לאדם הוא מקבל קצת בחינה של לב, ולעבדו בלבב שלם למען לא ניגע לריק, אם אין לבב שלם ממילא חשיב ניגע לריק.)

הכל הולך תמיד

ברוך הוא אל' שבראנו לכבודו. די בריאה איז אז עס זאל ארויסגיין כבודו יתב'. אדער מען איז א עולה אדער מען איז א יורד. די בריאה איז צו גיין שטענדיק. גיין ווייטער מען טוט מען ארבעט. אבער אפשטעלן א קוק טאן - וואו האלט מען, צו גיי איך ווייטער. ווער טוט דאס? איך האב צו די רייד קיין שייכות ניט אבער מען דארף דאך ריידען. (כל תכלית הבריאה היא שיצא ממנה כבוד שמים, והאדם או שהוא עולה או יורד. מצד הבריאה הכל הולך תמיד, הולך ועושה הולך ופועל, אבל שעומדים לפוש ולהתבונן איפה אוחזין וכי אנו מתקדמים, מי עושה כזאת? באמת אין לי שייכות לענין זה ומ"מ צריכים אנו לדבר על זה.)

עם השי"ת

גר אנכי בארץ זאגט דוד המלך. דוד המלך האט געפילט די גירות. אז דער אויבערשטער העלפט א מענטש אז ער איז גרויס איז ער שוין ניט עליינט. האט ער דעם בורא עולם. (דוד המלך הרגיש בגירותו בארץ, רק כאשר הקב"ה עוזרו להתגדל כבר אינו כרד בעולמו, כי הרי הוא עם רבש"ע.)

העיקר שלא לשכוח

דער עיקר ניט פארגעסן אז ס'איז פאראן א נצח. ניט פארגעסן אז ס'איז דא א רבונו של עולם. אז מען לערנט שטענדיק אביסל מער דערמאנט מען זיך אז ס'איז פאראן א רבונו של עולם. (העיקר שלא לשכוח שיש נצח, שלא לשכוח שיש רבש"ע. כל מה שלומדים יותר נזכרים יותר רבש"ע.)

פנינים

הרב דן סג"ל*

ירושלים

פניני רבינו יחזקאל

אין צורך לניתוח

הרגשותיו של המשגיח זיע"א יכולים לייחד פרק בפני עצמו. עובדא הוה שבאו להתייעץ עמו אודות תינוק אחד שנקשר איזה גיד בפיו ודעת הרופאים היתה שאם לא ינתחוהו ינזק על ידי זה דיבורו. וכשבאו לפני המשגיח זיע"א לא חקר כלום אודות המקרה, וביטל את דברי הרופאים בהינף יד ואמר בפשיטות שאין צריך לניתוח, וכך הוה שנתקיימו דבריו ותהי לפלא.

סוד ה' ליראיו

המשגיח זיע"א היה נהנה בעצמו מהרגשותיו. זכרוני כשנהייתי אברך היה בדעתי להכנס לאיזה כולל מסויים בירושלים וקודם שנסעתי לשם להבחן באתי אצל המשגיח זיע"א. וכך אמר לי, הרי בין כך לבסוף לא תלך לשם ולמה לך הטירחה ללכת עד שם להבחן. והיה שם הגר"ד זינגרביץ ז"ל וסיפר לו מעניני ושאלו ואיך אתה סבור וכי האם לבסוף ילך שם, ושוב הדגיש גם לפניו 'לפי דעתי ודאי שלבסוף לא ילך לשם', אמנם אני לתומי הלכתי להבחן שם, אבל סוף דבר שנתקיימו דבריו להפליא כי מצרדים אחרים נתבטלה ממני האפשרות ללמוד שם.

עיקר נימוקו מחמת הרגשת הלב

הגרש"מ קלמנוביץ זצ"ל סיפר לי שכשהמשגיח זיע"א רצה לעזוב את ישיבת מיר בארה"ב לאחר שכהן שם כמשגיח ב' שנים הסביר את עצמו בכמה סברות, ועל כל סברא שאמר היה הגרש"מ דוחה לו ואעפ"כ עזב

* הפנינים נלקטו מתוך שיחותיו.

משם המשגיח זיע"א, וביארתי לו דאין זאת אלא משום שעיקר טעמו של המשגיח היתה הרגשת הלב והסברות היו רק לתרץ עצמו.

קם מלא קומתו בפני ת"ח צעיר

חזיתי במו עיני גודל אהבת התורה שלו, שבעת זקנותו קם מלא קומתו לפני ת"ח צורב צעיר לימים, ועדיין מונח לפני עיני איך התרומם מכסאו בזריזות כמו בחור צעיר.

הלך לשאול בחור כדי לחזקו

המשגיח זיע"א היה נותן דעתו איך לחזק את הבחורים. וזכורני שפעם א' ראיתי שחיפש פשט בקצוה"ח והלך וחיפש בשביל זה לשאול בדווקא בחור אחד כדי לחזקו.

"תאמר לי שקבלת גם ממני"

פעם ראיתי חוקר בחור אחד ושאלו מאיזה מרבתי קיבל ונתעלה, ואותו בחור היה מונה אותם אחד לאחד. באמצע הפסיקו המשגיח זיע"א וביקשו בלשון תחנונים שיחשוב אם קיבל גם ממנו. וכה אמר לו, "הלא אנכי איש זקן וזקוק לזכויות תאמר לי שקבלת גם ממני".

הרב מפוניבז' מתפעל משיחותיו

הרב מפוניבז' זצ"ל היה יושב בעצמו בשיחותיו של המשגיח זיע"א. ופעם אחת נודמן לא' מן הבחורים להתארח אצל הרב זצ"ל בסעודת ליל שבת ובמשך הסעודה היה הרב זצ"ל חוזר ומשנן כל מה ששמע מהמשגיח זיע"א בהתפעלות עצומה, ומתעורר מכל מילה. לימים סיפר אותו בחור כי בשעתו לא הבין מה כ"כ מתפעל הרב זצ"ל מדברי המשגיח זיע"א ומה חידוש מצא בדבריו, אבל אח"כ כשהוא בעצמו בגר בשכלו כבר מוכן לו כמה הפליא המשגיח זיע"א יסודות עמוקים בשיחותיו אף שפעמים רמזם במילים פשוטים.

התמדתו בחום היום בשנחאי

הג"ר מרדכי שוואב זצ"ל כשהיה מדבר אודות כוח התמדתו של המשגיח זיע"א, סיפר מתקופת שנחאי ואמר שבעיקר היה בולט התמדתו בימי הקיץ שכידוע שסבל החום במקומות ההם הוא כמעט בלתי ניתן לסבול, והיו ימים כאלו שעד כדי כך הוצרכו בני הישיבה לעזוב את בנין הישיבה, אבל המשגיח זיע"א משנה לא זזה ממקומה, ולא עזב מקומו. ולא עוד אלא גם היה יושב שם עם החליפה והכיבוע ואיזה מאורר קטן ממולו, ולא היה ניכר עליו כלום.

"אינו יודע עצבות מהי"

שאלוהו אם לימוד של מוסר יכול להביא לידי עצבות, והשיב כמי שאינו מבין את הקושיא, שאינו יודע כלל עצבות מהי, וזאת למרות היותו הוא עצמו מסובב בצרות פרטיים וכלליים מלבד מה שעבר עליו

קודם לכן במלחמה. והוסיף שאחר שע"י מוסר אפשר לראות את המידות ולהתחזק בעבודת השי"ת הלא אין לך שמחה גדולה מזאת.

משיחת רבי ירוחם זצ"ל נשתנה מהלך חייו

המשגיח זיע"א למד בבחרותו בישיבת ראדין, והיה נחשב שם מבעלי הכשרונות ומטובי הלומדים. ובשעתו עדיין לא דבק כ"כ בשיטת המוסר עד שפעם אחת נזדמן לו לשמוע שיחה מהגאון ר' ירוחם זיע"א על אמונה. וזה שינה לו את כל מהלך חייו, ומוזה החליט ללמוד בקלם. ואחד ממנהלי הת"ת מקלם אמר עליו בשעתו שניכר עליו שבא עם השתוקקות גדולה לקבל ועדיו לגדולות.

לא נבהל למצוא חסרונות עצמו

פעם אחת לעת זקנותו נתרגש מאד בשעת הועד, ואמר שראה שרבינו יונה בשערי תשובה (ח"ג אות קס"א) מונה בכת שקרנים את האנשים שמשקרים ללא תכלית ותועלת, והם אוהבי שקרים. ותמה ואמר כמה פעמים כמדבר לעצמו, הרי פלא שיש סוג של אנשים כאלה, ומכל מקום אם מונה אותם רבינו יונה בע"כ שכן הוא וצריך להאמין שיש כזה מציאות. ואז תפס קצות זקנו ואמר "על עצמו", ממילא יתכן שיהא אחד שיהא עובד חמישים שנה על אמונה, אבל אליבא דאמת יהיה בו חלק שהוא רק מדבר אודות אמונה אבל אין לו שייכות לאמונה ואין האמונה משפיעה על מעשיו, וכונתו היתה משום שיסוד האהוב שקרים הוא שאין המציאות מחייבת אותו וממילא יוכל גם ללמוד ולהכיר גדול חיוב האמונה ומ"מ לא יחייב את עצמו. ותא חזי מזה גדולתו של המשגיח זיע"א כמה חיפש בכח הביקורת ולא נבהל מלמצוא חסרונות ומומי עצמו. ואז סיים בעצמו בקול נרגש, אבל אני החלטתי וסיכמתי לעצמי שאדרכא עכ"פ מעתה אתחיל לעבוד על האמת, נורא למתבונן. וגם מזה נלמד שאין ליפול מכאלו מחשבות לידי יאוש, אלא אדרבא מחשבה כזאת היא חיזוק לעבודת השי"ת ויסוד העליה.

מידת הסבלנות

היתה לו מידת סבלנות מרובה. פעם א' אחרי שנתמנה למשגיח במיר במקומו של ר' ירוחם זיע"א הרעיש בישיבה אודות המעשנים סיגהיות והנהיג שלא לעשן בישיבה. והנה פעם א' בהיותו מסובב בבחורים נגיש אצלו בחוצפה בחור וסיגר מעושן בפיו, והמשגיח זיע"א לא אמר לו כלום, ולא זו בלבד אלא גם אח"כ כשהגיעה הישיבה לארה"ב וחיפש ראש קבוצה לבחורים בחר בדווקא בו וההוא פירש זאת דש"מ שהמשגיח מעריך אותו.

רבותיו הורו לו בחלום איך לנהוג

תא חזי גדולתו של המשגיח זיע"א, דכשהגיע העת שהיו אמורים ישיבת מיר בליטא לנסוע לארץ יפן לא היה באפשרותו להצטרף עמהם מחמת שבתו היתה חולה מאד והיתה במצב של ערש דוי. ואמר הגרא"י פינקל

זצ"ל דבשום פנים ואופן א"א לישיבה לנסוע ללא המשגיח זיע"א. ומלבד זאת ידוע שבכל שאלה שנתעוררה שם הוחלט הכל ע"י המשגיח זיע"א, ויש דברים אשר השיב להם שהיה נראה הצלחתם היפך דרכי הטבע, והזמנים ההם הלא לא היו ימים פשוטים אלא היו מלאים פיקוח נפשות של עם רב. והחלטות היו ממילא גם צריכים אחריות גדולה. ופעם א' רצו לנסוע למקום שהיה נראה שהוא הצלת נפשות, והמשגיח זיע"א אמר שלא יסעו. וסוף דבר שכך היה שכל מי שהיה במקום ההוא נהרג, ובמקום אשר נשארו לא נהרג אחר. ויודעי דבר אומרים שהמשגיח זיע"א אמר דבחול"ל היו רבותיו זיע"א מקלם באים אצלו בחלום ומורים לו כיצד לנהוג, ובא"י הפסיקו לבוא.

מכאן שתורה מן השמים

פעם אחת הביאו לו פרימוס לבישול, ומצורף אליו היה דף עם הוראות שימוש. כשראה את הדף של הוראות שימוש, אמר, "מזעזעט תורה מן שמים!" (מכאן רואים שתורה מן השמים). והביאור בזה שהרי אם נותנים חפץ ללא הוראות שימוש, זהו חסר בהנתינה. וא"כ האיך יכול להיות שהבורא עולם הניח את האדם לתוך עולם הזה ללא הוראות שימוש, דהיינו ללא התורה.

מדקדוק הבריאה מכירים הבורא

מרגלא בפומיה דכשמתבוננים ורואים כמה כל דבר ודבר מכוון בכזה דקדוק, בהכרח יש מי שהוא מכוון אותם.

בהזכיר שמו ממילא יודעים שבחו

אחד שאל אותו אם בשעה שהוא מתפלל תפילת שמונה עשרה ואומר "הא-ל הגדול הגבור והנורא", מותר לו לחשוב על כל מיני דוגמאות של גדלות השי"ת וגבורותיו ונוראותיו. והשיב לו המשגיח זיע"א דאם יתחיל לחשוב בשעת השמו"ע יכולים המחשבות לגררו בטעות אל מחוץ לשמו"ע. אבל יש עצה אחרת שמקודם לשמו"ע יביט ויראה ויתעמק בגדולת השי"ת, ובמשל לאחד אשר כבר כולם יודעים עליו שהוא פיקח גדול עשיר וחכם וכדו', דכשמזכירין את שמו ממילא יודעים כולם שבחו. ואין צריכין לפרט כל פעם שמזכירין את שמו כל הפקחות שלו וחכמתו ועשירותו וכדו', וכמו כן צריך להיות קבוע בלבו כשמזכירין את השי"ת ורק אומרים עליו "הגדול הגבור והנורא" ממילא כבר יהא נזכר מכל הפרטים מגדולותיו ונוראותיו וגבורתו של השי"ת.

מסורת ישראל היא גשר עצום למתן תורה

מרגלא בפומיה דהמשגיח זיע"א, "די מסורת פון כלל ישראל איז א פעסטער בריק!" וכוונתו שהמסורת של כלל ישראל הוא גשר עצום ומקשר אותנו עד למתן תורה.

לראות השגחת השי"ת בכל מקום

איתא בגמ' (יומא לח.) תנו רבנן בית אבטינס היו בקיאין במעשה הקטורת ולא רצו ללמד. שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים והיו יודעין לפטם כמותן ולא היו יודעין להעלות עשן כמותן. של הללו מתמר ועולה כמקל, של הללו מפציע לכאן ולכאן. וכששמעו חכמים בדבר אמרו כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו שנאמר 'כל פועל ה' למענהו'. וחזרו בית אבטינס למקומן. והקשה המשגיח זיע"א והרי אלו החכמים תנאים היו, וכי לא ידעו עד עכשיו שכל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו, ומה נתחדש להם. וביאר דבוראי אף לפני עובדא זו ידעו היטב שיש השגחה וכל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו, ורק בעובדא זו נתעורר להם התעוררות חדשה בענין. ומכאן שהאדם צריך לעולם לחזור תמיד לחפש עוד ועוד מקומות שרואה השגחה, יד ה', וטובת השי"ת, וכמו שאמר דוד יום ליום יביע אומר.

אין האמונה משפיעה עליו

אחד מתלמידיו מיוצאי ישיבת מיר שבא לשיבת פוניבו' קיבל התקפת לב, והלכו להמשגיח זיע"א שיתפלל עבורו משום שהיה תלמידו, והמשגיח זיע"א סירב להתפלל. רק אמר "הוא עוד יבריא" והפצירו בו להתפלל, אך סירב ואמר שוב "הוא עוד יבריא". ובמשך הזמן אף נפל ההוא ממטתו בבית החולים. אבל בסוף איתרחיש ניסא וקם ממטתו והבריא כמו שאמר המשגיח זיע"א. וזכורני שהמשגיח זיע"א התבטא אז על הרופא (דר. לב) שטיפל בו - "דר. לב האט דאך געזען תחיית המתים. וכי איז ער געווארן א מאמין פון דעם?" (דר. לב הלא ראה תחיית המתים בחוש אבל וכי משום כן נהפך למאמין). והוסיף שמכאן מוכח דמי שאינו מאמין אין הפשט שהוא אינו רואה אמונה, אלא הפשט שאין האמונה משפיעה עליו. ושייך שהאדם ישאר אותו כופר כמו שהיה מקודם אף שיראה נסי נסים מקיפים אותו מכל צד.

מחכימת פתי

מרגלא בפומיה שהטיפש אי אפשר שיהא לו יראת שמים שהרי אינו מבין כלום. ובע"כ העצה בשבילו הוא שבתחילה ילמד תורה שהיא מחכימת פתי. ועל ידי שהוא יתחכם יוכל להכין ויוכל לבוא לידי יראת שמים.

תורת אמת שייכת לכל אחד ואחד

המשגיח זיע"א זצ"ל הביא מה שכתב רבינו יונה על אחד שאומר על מצוה אחת שבתורה שמצוה זו אינה שייכת לו שהוא בכלל ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת. וביארו שכיון שהתורה היא אמת מוחלטת א"כ בהכרח שהיא שייכת לכל אחד ואחד. והוסיף שאם תאמר הרי איך אפשר להגיע למידת הפרישות וכו', ותירץ שאחד שעושה אפי'

רק משהו שבמשהו ממידת הפרישות כבר יש לו שייכות וחלק במידת הפרישות ובכלל כת הפרושים, וכן בשאר המידות.

מה שחמור יודע בטבע לא ידע ישראל בלי התבונן

המשגיח זיע"א ביאר הפסוק "ידע שור קונוה וחמור אכוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן". (ישעי' א' ג') דמשום שהשור יש לו יותר דעת מן החמור לכן השור מכיר את בעליו והחמור אינו מכיר את בעליו, אבל עכ"פ גם החמור הרי יודע מי נותן לו לאכול, אבל "ישראל" הלא הוא דרגה גבוהה יותר מן השור ומכל מקום אינו מכיר מצד טבעו, לא מי הם בעליו כמו השור ולא מי נותן לו לאכול כמו החמור, וזהו משום שעמי לא התבונן. וכדי שישראל ירגיש בדברים אלו צריך הוא להתבונן, מה שהשור והחמור יודעים מצד טבעם לא ידע הישראל בלא התבוננות. והוסיף שזהו הפשט במה שכתוב (תהלים צ"ד י"ט) ברוב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי, "שרעפי" היינו מחשבות, ומרוב מחשבות שיש לו לאדם, זה יעורר בו ההרגש, ועל ידי זה – "תנחומיך ישעשעו נפשי".

מי שהוא ישר כבר ימצא הדרך

אחד שאלו באיזה ענין מסויים מה לעשות, והמשגיח זיע"א השיב לו שאינו יכול ליכנס בזה בכל הפרטים 'אבער דער וואס איז א גלייכער ווערט שוין טרעפן דעם וועג' (אבל מי שהוא "ישר" כבר ימצא את הדרך).

אין חסרון מה שאין לו מתנה זו

המשגיח זיע"א אמר פעם בשיחה שאם רואים על אחד שיודע אם לעשות את הניתוח או לא לעשות וכדו' הרי זה משום שהוא קרוב יותר להשי"ת, והוסיף ואמר שאם יש אחר שאין לו סיעתא דשמיא לזה, אין מזה ראייה שאינו כל כך קרוב להשי"ת כמו הראשון. רק להראשון נתנו מתנה זו ואילו להשני נתנו לעבוד השי"ת בתמימות. ואין זה חסרון כהשני מה שאין לו מתנה זו.

כל הלבבות לה'

המשגיח זיע"א אמר דהנה כשיעקב אבינו הלך לפגוש את עשו, עשה כל מיני השתדלות כמו שנאמר וריוח תשימו בין עדר לעדר וכו', אבל אח"כ עמד והתפלל להשי"ת הצילני נא מיד עשו, והיינו שהתפלל תפילה שלימה ללא קשר להשתדלות שעשה לפני זה, כי באמת הלא הכל בין כך תלוי רק על השי"ת וכל מה שעשה הוא רק פריעת חוב של חיוב השתדלות ולא סמך על השתדלותו כלל, וכן כתב הרמב"ן שם שמסביר כל ההשתדלות שעשה יעקב, ולבסוף סיים "כי כל הלבבות לה".

השמחה בכפרת העוונות

אמרו על המשגיח זיע"א שבשעת התפילות ביה"כ היה בוכה הרבה, אני לא ראיתי זה משום שהוא ישב במזרח, ואני ישבתי בסוף ביהמ"ד, אבל מה שראיתי היה פעם אחת בהפסקה בין התפילות שאז היה נכנס לחדרו

שם בשיבה, ומבחוץ שמענו שהוא מזמר ניגונים, ואין זה סתירה כלל, משום שהשמחה יש לה מקום גדול ביוה"כ, כיון שזוהו השמחה הכי גדולה שיכול להיות לאדם שיש לו הזדמנות לנקות את עצמו. וכזה מתנה גדולה של יוה"כ שמכפר ואפשר לצאת כברייה חרשה הלא מעוררת שמחה עצומה, ובדומה לזה איתא בתנא דבי אליהו שיוה"כ הוא יו"ט להשי"ת כיון שהוא יכול באותו יום לנקות את כלל ישראל.

אל תסיחו דעתכם מן העבודה

ולעת זקנותו לקחו את המשגיח זיע"א באמצע התפילה בימים נוראים לנוח בצד היכל הישיבה. וניגש אחר אליו לשאול בשלומו. והשיב לו "אני מרגיש בטוב ב"ה, אבל אתם אל תסיחו דעתכם מן העבודה המוטלת עליכם עכשיו".

פועלו של השי"ת מזונותיו על בעל הבית

המשגיח זיע"א אמר שהעולם הזה הוא כמו מדבר שממה, "בלי רבוננו של עולם אין כאן כלום", ואם כן כל מה שהאדם אוכל כאן הרי יצטרך לשלם עבורו הון תועפות, בדומה להתשלום אשר מחוייבים כשצריכים לדבר מה בתוך המדבר, ואכן אם במשך שהותו בעולם הזה הוא מקיים מצוות הרי הוא כעבד ופועל של השי"ת, ופועל הרי מזונותיו על בעל הבית, אבל הרשעים שאינם מקיימים המצוות אין להם שם פועל, ולכן על כל אכילה שאוכל כאן עליו לשלם כל ממון שבעולם, ועל ידי זה נותנין הרשעים שכרן בעולם הזה.

אדם חושב שלא ימות לעולם

מרגלא בפומיה דהמשגיח זיע"א מה דאיתא בזוהר "אזיל איניש בהאי עלמא וסביר דריליה הוא לדורי דורא", שהאדם רגיל לחשוב שלעולם לא ימות, כיון שזה עולמו, ולכן יקבוץ לעצמו ממון כפלי כפליים ממה שצריך לפרנסתו, והוסיף שההרגשה הזאת אינה נפסקת אף אם כבר יחיה מאה שנים, כיון שחושב שלא ימות לעולם.

שוחד הרצון

"אין לאדם לסמוך כלל על הבנותיו אם הוא נגוע במחלת הרצון, כי במקום ששולט שם רצונו אף שיראה כמה וכמה צדדים שהדבר רע הוא אבל אם יעלה במחשבתו איזה נדנדוד תיכף לא יראה כל הצדדים ויעשה על סמך הנדנדוד ההוא. אף שאילו שמע אדם אחר שאין לו רצון הלזה את הבנתו היה מתמה על זה מאד כי היה רואה כל הצדדים, אבל הוא אינו רואה."

(קונט' גידולי יחזקאל שיחוד הגר"י שגרשמו ע"י הג"ר גדליה איזמן, ריש מאמר ל"ז)

הרב מאיר הייזלער

ראש ישיבת סאכטשאוו, ירושלים

הרב הדומה למלאך

אדם לעמל יולד

הגאב"ד דפוניבוז' הגרי"ש כהנמן זצ"ל הכניס לישיבתו כמה אנשים בודדים שהגיעו לארץ ישראל לאחר מלחמת העולם השני, וביניהם היה הגאון ר' יוסף שלמה הורוביץ זצ"ל שהיה לפני זה מגיד שיעור בישיבה קטנה בסלובודקה. פעם אחת לא הרגיש ר' יוסף שלמה בטוב והעבירוהו מחדרו לחדר החולים של הישיבה. וביום ששי אחד, לאחר תפילת שחרית הלך בחור אחד להמשיג זצ"ל וסיפר לו שר' יוסף שלמה חולה ואינה רוצה לאכול. המשיג ירד לחדר החולים ומצא את ר' יוסף שלמה כשהוא יושב על יד השולחן וראשו נסמך בידיו על השולחן והוא טרוד במחשבותיו. גם ראה שכבר חיברוהו לכמה מיני מכשירים לצורך רפואתו. והבין שהמצב הרבה יותר חמור ממה שסיפרו לו "שאינו רוצה לאכול". "וואס טראכט איהר?" (מה אתה חושב) שאלהו המשיג, ואין קול ואין עונה. "איהר זאלט טראכטן אין די אני מאמינ'ס (תחשוב בפסקי "אני מאמינ'") ואם זה קשה לכם אני אומר אותם לפניכם", והתחיל לומר לפניו ה"אני מאמינ'ס" בעל פה ובקול רועד, וכשסיים אמר לו, "ר' יוסף שלמה, תחשוב על כולם, אבל הדגש תשים על יחוד ה". וכשעברו כמה דקות שאלו שוב "ר' יוסף שלמה, וואס טראכט איהר?" אח"כ צעק לו, "ר' יוסף שלמה, טו תשובה!" ויצא מן החדר. ביציאתו פגש כמה בחורים שעמדו ליד הדלת מבחוץ ואמר להם "ארויף צום סדר, גענוג איך דארף בטל'נן" (תעלו לסדר, די שאני צריך לבטל מזמני).

לכל אחד זוהי מימרא סתומה, איזה ביטול תורה יש בזה, הלא זו מצוה עוברת. אבל כמדומני שהביאור בזה הוא שמשגיח לימד אותנו אשר כל פעולה טובה שהיא ללא עמל אינה שוה כלום, ואף אם זה מצוה מכל מקום אם זה בלי עמל אינו שוה כלום, ולכן שלח הבחורים שילכו ללמוד - לעמול בתורה.

ויסוד זה שמענו ממנו וראינו בו הרבה פעמים, ואחת מהן היתה יומיים אחרי כן. ר' יוסף שלמה הלך לעולמו ביום השבת, ולמחרת ביום א' התקיימה ההלוייה ברחבת הישיבה, ושם הספידו המשגיח, ובתוך דבריו אמר "דער שבח פון דער איד איז (שבחו של יהודי זה) שהוא אינו "בנוהג שבעולם". יהודי זקן קם ממטתו כל יום בשעה שלש לפנות בוקר ועולה לבית המדרש ללמוד, זייער שיינ (יפה מאד), אבל למה אינו יכול לשבת כשהוא לומד, למה עמד, זה היה הספרו של המשגיח עליו. כאן ראינו עוד פעם יסוד זה, ייחודו של האדם במעשיו הוא העמל שעמל, לא עצם

הלימוד, הלימוד הוא "זייער שיין", אבל יחודו הוא עמלו בלימודו, שלמד כשהוא עומד ולא הרשה את עצמו - על אף זקנותו - לשבת.

המשגיח העיד על עצמו שמעולם לא היה דבר כזה שהלך לישון באמצע היום, וזה לא היה משום סיגופים, אלא משום שלילך לישון באמצע היום הוא פעולה של שיחרור מהשיעבודים ומהעבודה, והעבודה הרי צריכה להיות ללא הפסק.

פעם בתקופת בין הזמנים בחודש אב הרגישו בו בני ביתו חולשה יתירה והפצירו בו שילך לכמה ימים לבית הבראה ברמת גן לנוח קצת, והוא הסכים להם. כשהגיעו שם בשעה 10.30 בבוקר מצאו שאכלו האורחים ארוחת עשר והם שוכבים על מיטות מיוחדות ברחבת דשא וקוראים עיתונים. צעק המשגיח "וואס? דא איז נישט דא א בורא עולם? (מה זה, וכי אין כאן בורא עולם)". וזה אף שידע מראש והסכים לכך שאינו בא לכאן ללמוד אלא לנוח, אבל ההרגשה "פון זיך נאך-לאזן" להשתחרר ולשכוח מהבורא עולם בצורה כזו, אי אפשר לו לסבול. ומיד הסתובב וחזרו לבני ברק.

לא היה מושג אצלו לומר סתם א שיינע ווארט (רעיון יפה), ואפילו אם זה היה על פרשת השבוע או על עניני יראת שמים וכדו', אם אין זה מתוך עמל ויגיעה אינו שוה כלום.

פעם נכנסתי אליו כשהיה לו חום גבוה ביותר (כמדומני 40) ומצאתיו כשהוא שוכב והוא רועד, אבל היה לו הכובע בראשו, וכידו ספר תומר רבורה, שכב עם ראשו כפוף למעלה קצת כיושב ופניו בתוך הספר, אפילו עם חום כזה עדיין הוא בעבודתו, ומספרים שכיומיים לפני פטירתו אמר לאחד ממקורביו "תרע לך שבלי הכנה ראוי יהא יום הפטירה רק יום רגיל כשאר הימים".

'ומצאת את לבבו נאמן לפניך'

ובכששכב אז במיטתו שאל מהו תכלית האדם בעולם הזה, הוא מותיב לה והוא מפרק לה, תכלית האדם בזה העולם הוא 'ומצאת את לבבו נאמן לפניך', שהלב של האדם יהא נאמן להש"ת. ודוגמא חיה לנאמנותו של המשגיח להש"ת ראייתי במעשה שהיה בישיבה בבחור אחד פליט ממלחמת העולם שהגיע להישיבה והתחיל לדבר דברי חירוף וגידוף על ה' ועל משיחו רח"ל, הלך בחור אחד וסיפר להמשגיח, המשגיח הלך אליו וצעק עליו וביזה אותו ברבים, וכמובן כתוצאה מזה נהיה הבחור יותר גרוע וקילל את המשגיח וחירף וביזה אותו, הבחור הלך שוב פעם להמשגיח לספר לו שהמצב נהיה יותר גרוע, אבל התבייש לומר שעכשיו הוא מחרף ומקלל את המשגיח, ולכן רק אמר לו שהמצב גרוע יותר ממה שהיה, המשגיח הפציר בו על מי הוא מדבר עכשיו, ובדלית ברירה ענה לו "עכשיו הוא מדבר על המשגיח!" "זייער גוט זייער גוט" (טוב מאד, טוב

מאד) השיב לו המשגיח "זה מה שרציתי, שישאיר את השי"ת בצד, ומה שהוא מדבר עלי ומקלל אותי על זה אני כבר אסתדר עמו".

וזכורני בשמחת הבר מצוה של אחד מנכדיו שיחי' כל הדרשנים ברכו את הבחור הבר מצוה שיהא למדן ותלמיד חכם וכו' וכו', אבל המשגיח סיים את הדרשה שלו בברכה אחרת לגמרי, "מיין ברכה צו דיר, דו זאלסט ווערן א מרוצה להשי"ת", לא בירכו יותר מזה, רק שיזכה להיות מרוצה להשי"ת. ובאמת על דרך זה מצאנו במכתב שכתב שהמצוה הכי גדולה היא תלמוד תורה, והטעם כיון שזה מביא לקירבת אלוקים, ותכלית האדם היא להתקרב להשי"ת.

עמל הרבה לעקור את המושג של מלומדה, של קיום מצוות בגדר "מלומדה". אין כזו מציאות, הטעם למה היום מתפללים להשי"ת אינו משום שהתפללנו אתמול ושלשום ולכן גם היום צריכים אנו להתפלל, אלא כל יום צריכין להכיר מחדש הצורך החיוב והחשיבות להתפלל, ומתוך הכרה חדשה זו של היום הוא שצריכין להתפלל אליו יתברך, ואמר על עצמו שבכל יום כשהוא מתעורר משינתו בבוקר הדבר הראשון שהוא עושה אפילו לפני שהוא יורד ממיטתו הוא להתבונן משך עשר דקות להכיר שיש בורא עלום, אין זה הנחה מאתמול, אלא כל יום צריכין להכיר את זה מחדש.

אנחנו חיים כל חיינו במושגים של מלומדה, ועל האדם לבחון ולבדוק בעצמו שמדבר ע"פ התורה. היה רגיל לומר על בנין הישיבה, הרי רואים בנין יפה עם ארון הקודש נהדר, ואם יבואו תיירים לראותו ויאמרו שזה נעשה מעצמו הרי נצעק עליהם שהם משוגעים, אבל אם יבוא אחד וידבר דברי כפירה ח"ו, שאין בורא עולם והעולם נברא מאליו, ואין כאן לא מנהיג ולא בורא, הלא תגובתינו בנוזיפה היא רק, "נו, נו, אסור לדבר כך". אבל לא נצעק עליו שהוא "משוגענע", וכל זמן שלא נצעק עליו שהוא משוגענע הרי חסר בהכרה שלנו בהשי"ת.

פעם נכנס אליו בחור ואמר לו שיש לו ספיקות באמונה, רח"ל. המשגיח התחיל לבכות והרים עשר אצבעותיו ואמר לבחור "איהר זעעט די צען פינגערסט? (אתה רואה עשר אצבעותי?) כך אני רואה את השי"ת!" ובכה ובכה ויותר מזה לא היה יכול לדבר. כזה היתה האמונה החושית שלו. ראה השי"ת בעשר אצבעותיו*.

רוב שיחותיו בישיבה היו בעיקרי הדת, עניני יציאת מצרים וקבלת התורה וכו', וכן כתב במכתביו שהדור פרוץ ושוכחים עיקרי הדת.

* הגה"צ ר' שלמה וולנר ז"ל בהספידו על המשגיח הביא מה שאמר מרנא החזן איש ז"ל על שלש הרושם של הדור ההוא, הגה"צ ר' אליהו אליעזר דבנר ז"ל יש לו האמונה בראשו, הגה"צ ר' אליהו לופיאן ז"ל יש לו האמונה בלבו, והמשגיח יש לו האמונה בידיו. וכמאמר הכתוב ויהי ידיו אמונה! (המטרכת).

זכורני אשר פעמים רבות כאשר דיבר בשיחותיו על עניני יציאת מצרים - שהוא היסוד של האמונה בו יתברך - היה רגיל לקחת סידור ולומר כל "עזרת אבותינו" כשהוא מדייק ומתרגם ומפרש כל תיבה ותיבה שבה. ופעם אחת סיפר שבקעלם, בתפילת שחרית רגיל בימות החול, הקדישו עשר דקות לאמירת "עזרת אבותינו". וסיפר שבשעה שהחזן דפק על השטענדער לסימן שימשיכו "תהילות לקל עליון", היה לי כאב בלבי והגרשה שקורעים ממני חתיכת בשר באמצע הלעיסה!

ועל שיחותיו מצאנו הגדרה חשובה ביותר במכתב ששלח הגה"צ ר' אליהו אליעזר דסלר זצ"ל למארגני עצרת של שיחות מוסר בבית המוסר בירושלים עה"ק, שאמורים היה לדבר שם גם המשגיח וגם הרב דסלר. ובמכתב כתב: נא יעשו עמדי הטובה ויסדרו שהגרי"ל שליט"א יקדים את שיחתו היקרה לפני, כי פשוט אתבייש לקפוץ בראש לפניו, והוא משארית שוחרי המוסר האמיתיים אשר ידברו בתוך עצמם אל עצמם.

בשיחותיו על עניני מצרים ראינו בו שהוא מרגיש היציאה בחוש ממש, שהוא עצמו יצא ממצרים, והיה רגיל לומר אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת על זה. רגילים אנו לומר אילו אני הייתי בדור של יציאת מצרים ומתן תורה הייתי הרבה יותר גדול, זה טעות. ברש"י עה"פ (שמות י"ט ד) אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים, פירש"י לא מסורת היא בידכם, לא בדברים אני משגר לכם, לא בעדים אני מעיד עליכם, אלא אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים, ופסוק זה הרי נכתב לשעה ולדורות, גם לדורות מאוחרים יותר, גם לדור שלנו. הרי התורה נכתבה לכל דור, ואם יציאת מצרים היה בנוכחות של ששים ריבוא מישראל וזה מסופר לנו הרי זה כאילו אנחנו בעצמנו ראינו זה. והיה רגיל להוסיף מש"כ הגאון ר' יעקב עמדין במגדל עוז "חי ה' שהנס של קיום האומה הישראלית הוא גדול בעיני מכל הנסים", והטעם כיון שזה נס תמידי, ומה שהם ראו יציאת מצרים הלא גם אני ראיתי - אתם ראייתם, ומה שאני ראיתי הנסים שנעשו לנו במשך אלפי שנים מאז ועד עתה הרי הם לא ראו, ואם כן הרי אני ראיתי יותר מהם.

בשורות טובות מירושלים

בסוף ימיו כבר היה חלש מאד ולא היה לו כח לעלות אל הישיבה להתפלל והיה מתפלל בביתו. פעם אחת נכנסתי אליו כשהוא עומד ליר השטענדער בביתו ובידי צעטיל עם שם של חולה שיתפלל עליו. מסרתי לו הצעטיל והוא שאל אותי "וואס ברענגט איהר מיר צעטלאך? איך בין גארנישט, א פארפאטשקעטע לעבן אויף גארנישט". (מה מביאים לי פתקאות? הרי אין בי מתום, חיים של איבוד על לא דבר) שאלו אחד ממקורביו הגאון ר' משה ברנשטיין, "אבער וואס איז מיט די רייד?" (מה

עם הדיבורים, והכוונה לשיחותיו, שכידוע המשגיח עצמו היה מחשיבם ביותר). השיב, "ריכטיג, ריכטיג, די וואס האבן געהערט די רייד זענן אנדערש" (נכון, אלה ששמעו השיחות נשתנו). אמרתי לו, "אמת, ואני יודע על בחור שלא היה רגיל לבוא ל"שמוען", אבל דבר אחר קיבל מהמשגיח שיציאת מצרים אינו סתם מעשה'לע אלא מציאות!" התחיל לדפוק על השטענדער ובכה, "אזוי א איד האט געהאט תועלת פון מיר. איהר ברענגט בשורות טובות פון ירושלים, איהר זענט משמח אן אלטער איד" (ככה הוא באמת? יהודי קיבל תועלת ממני? הרי אתם מביאים בשורות טובות מירושלים, אתם משמחים לב יהודי זקן). וחזר על זה כמה פעמים, "א איד האט געהאט תועלת פון מיר אין יציאת מצרים." ואח"כ הסכים לקחת הצעטיל ממני ואמר לי, "אזוי ווי איהר האט מיר משמח געווען, זאל דער בורא עולם אייך משמח זיין". (כשם ששימחתני כך ישמחך הבורא ית').

וכשמתבוננים בזה רואים דבר נורא, הרי אמר שיחות יותר מחמישים שנה במיטב הישיבות בפתח תקוה, במיר בפולין ובשנגחאי ובירושלים, ואח"כ בפוניבז', וחשב שלא פעל כלום, פארפאטשקעטע לעבן (חיים אבודים), וכששמע שיש בחור אחד שהיה לו תועלת ממנו ביציאת מצרים, שיש בחור שידוע שיציאת מצרים היא מציאות, שמח כזה שמחה גדולה!

הגרא"מ שך זצ"ל היה מתבטל עצמו לגמרי כלפי המשגיח, והגרא"מ הרי היה מתפלל שמונה עשרה במהירות. וזכורני כאשר סיים להתפלל היה הופך את פניו כלפי המשגיח, ויושב ומסתכל עליו האיך הוא מתפלל להשי"ת, כעבדא קמא מריה. וכאשר המשגיח היה עדיין בחיים חיותו אמר לנו פעם עליו "לא תחשבו שלפני מלחמת העולם היו הרבה אנשים כמותו, כבר אז באותה תקופה באותו דור דעה היה המשגיח מן היחידים!" ובהספידו עליו בשעת הלוי' אמר שהגה"צ ר' ישראל סלנטר זצ"ל כתב על ר' זונדל שהעובד ה' הכי גדול שהוא מכיר הוא ר' זונדל, "ואני יכול לומר זה על המשגיח, המשגיח הוא העובד ה' הכי גדול שראיתי מימי" ולאחר ההספד שאלוהו והלא ראייתם את החפץ חיים, והשיב "ריכטיג, דער חפץ חיים איז געווען דער חפץ חיים, אבער אין זיינע זאכן איז ער געווען א איינציגער. ער איז געווען א מאויימדיגער עובד ה' (אמת, החפץ חיים היה החפץ חיים, אבל בענינים שלו היה יחידי, היה עובד נפלא) שלא השאיר שום וריד לעצמו. כל מה שהגוף רצה ותבע עשה להיפך!"

וידעו מצרים כי אני ה'

מרגלא בפומי' שהתכלית של כל העבודה היא להשיג הכרה בהשי"ת, ועל דרך זה פירש הא דכתי' בקריעת ים סוף (פ' בשלח י"ד ד') "וידעו מצרים כי אני ה'". האבן עזרא פירש דקאי על המצריים הנשארים, שהרי

אלו שימותו לא יוכלו לדעת כי אני ה', שהרי ימותו. אבל הוא פירש על פי דרכו דקאי על אלו שיטבעו בים וימותו, שהם יכירו כי אני ה' כיון שזה התכלית שלהם, כיון שברגע שימותו יכירו בהש"ת, וזה וידעו מצרים כי אני ה', שהרי האדם נברא שתהא לו הכרה בהש"ת, ואם ברגע שימותו יכירו בהש"ת הרי הגיעו לתכליתם, ולכן עליהם קאי "וידעו מצרים כי אני ה'".

ובעסקו בענין זה הביא פעמים רבות לשונו הזהב של רבינו יונה "הנה הבורא נפח באפו נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו שיירא מלפניו ולמשול בגוף וכל תולדותיו", וכשנתבונן אנו בחייו של המשגיח הרי זה היו כל חייו, בכל המצבים, להכירו - להכיר את ה', שתבוא יראה ממנו, ולשלוט על הגוף, כאשר השליט את האדם על בעלי חיים שאינם מדברים, וזו היתה כל עבודתו, בלי הכרה בהש"ת אין זה כלום, וההכרה בו יתברך צריך להביא לידי יראה ולשליטה מוחלטת על הגוף.

אם איני מטעה את עצמי

בשעה שעמד לעלות בפעם הראשונה לארץ ישראל שאלו הגה"צ ר' ירוחם למה הוא נוסע לארץ ישראל. והמשגיח השיב שהוא חושב שכשהוא יהיה במקום שהיו שם הנביאים יהיה קרוב יותר להשכינה ויוכל להכיר את הבורא יותר. ושנים רבות אח"כ כשהיה כבר בארץ ישראל כתב במכתב (נרפס באור יחזקאל, מכתבים, מכתב ס"ז) "עכשיו שאני כאן מרגיש אני החילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ כמו החילוק בין שבת קודש לימות החול, וכמדומני אם איני מטעה את עצמי מרגיש אני גם מעלה בתפילותי גם כן, שהם טובים יותר בארץ ישראל". ויש לדייק בלשונו שהחילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ הוא מרגיש בברירות, אבל החילוק בתפילה דקדק וכתב אם איני מטעה את עצמי.

תעשו מה שהוא טוב לנצחיותכם

היה רב זקן אחד מאמריקה שהיה רגיל לבוא לישיבת פוניבז' לחדשי הקיץ ללמוד בישיבה. פעם אחת לפני תפילת מנחה ניגש אל המשגיח ואמר שהוא רוצה לדבר עמו באיזה ענין. "נו, נו" השיב לו המשגיח. התחיל לומר שיש לו כמה בתים בעיר באלטימור וחשבונות בבנק זה ובבנק זה, ובניו מציעים לו לעשות כך וכך, למכור כאן ולקנות שם וכו' וכו', מה עליו לעשות. המשגיח אחז בידיו של השואל והשיב לו בברירות ובתקיפות "איהר זאלט טאן וואס איז גוט פאר אייערע נצח!" (תעשו מה שהוא טוב לנצחיותכם), וכונתו היתה ברורה כאילו אומר לו וואס דרייט איהר א קאפ (מה אתה מבלבל המוח)! הרי אתה כבר איש מבוגר עם זקן לבן, וצריכים לחשוב קצת על העתיד ולהתעסק בזה, ולא במילי דעלמא כאלו".

הגיהנום נפתח לפני!

פעם אחת כששכב בבית החולים באפיסת הכוחות ממש זכיתי לשמשו משך לילה שלם, שכב במיטתו כדומם, לא היה יכול לזוז ולא לדבר כלל, רק שכב כדומם, ואפילו להניח תפילין לא היה יכול, והוצרכנו להניחם עליו להרים ידו ולקשור התפילין ולהניח ידו. ובשעה שש בבוקר שעת חילוף משמרות של אחיות בית החולים נכנסה אחות לחדרו לבדוק הדופק שלו. הרימה ידו ומיד קפץ המשגיח והסתובב ודפק פניו לתוך הקיר וצעק כשאגת הארי "דער גיהנום האט זיך געעפענט פאר די אויגן!" (הגיהנום נפתח לפני!) על שנגעה בו אשה.

כמעט כמו הפחד של ימים נוראים

לפני המלחמה בשנת התשכ"ז כאשר כולם היו מגוייסים במלחמה להגן על עם ישראל התבטא ואמר "כמדומני שצריכין לפחד מהמצב שאנו נמצאים בו כמעט כמו הפחד שמפחדים לקראת הימים הנוראים".

הרב חיים ירוחם גינזבורג

לייקוואד

"המשגיח"

כאשר בא אאזמו"ר זצ"ל לישיבת פונובוי' כבר הי' קרוב לגיל שבעים. ומ"מ הי' לו אז התחלה של עבודה פורי' אשר הצליח להפוך הישיבה ולהכניס בתוכה רוח של עבודת ה' כמדה מרובה מאד. והחותם החזק אשר החתים אאזמו"ר באוירה של הישיבה ובכותלי' עוד נמשך בע"ה עד היום הזה אף שכבר עברו שלשים בשנים מזמן הסתלקותו.

כאשר הי' אאזמו"ר מגיע מחדרו למעלה לתוך אולם הישיבה בעשר דקות של סוף סדר ב', עצם הופעתו הכניסה מתח וזירוז ללימוד המוסר. ועם הדפיקה ללכת ללמוד מוסר קמו בני הישיבה תיכף ממקומותיהם והלכו להכין עצמם לסדר המוסר. ועם עמידת המשגיח על גביהם התחילה קולו המיוחד של סדר המוסר לשרות באולם הישיבה, וכאשר התיישב המשגיח על מקומו והתחיל בלימודו באופן המיוחד שלו שהיה כולו דביקות והתרפקות על דודו, כל מי שהתסכל על עבודתו במוסר של המשגיח הי' לבו נמס ומתמלא ערגה לעבודת ה', ותפלת מעריב אשר הי' אחר' היתה במתינות ובהשתפכות הנפש עם חמימות מיוחדת.

ומידי שבוע בשבוע היה המשגיח מדריך בני הישיבה בדרך הישרה ע"י שיחותיו המופלאות שלש פעמים בשבוע, בליל חמישי, בליל ש"ק. ובליל מוצש"ק הי' מדבר ענין שלם באולם הישיבה הק'. ונוסף ע"ז היו בני

הישיבה מחולקים לועדים והי' אומר בשנים הראשונות בפוניבוז' שלש ועדים ביום עד שבכל שבוע הי' כל תלמיד הישיבה שומע ועד פרטי נוסף על השיחות הכלליות.

ובשנות תשי"ח, תשי"ט התחילו להקליט השיחות. ומהקלטות אלו יצאו לאור ששת חלקי ספר אור יחזקאל הספרים הנפוצים והנודעים ברחבי העולם, הספרים של אמונה, יראה, מדות, תורה ודעת, עבודה וימים נוראים, וגם אחרי הסתלקותו היו מתאספים תלמידיו בעש"ק אחרי מנחה ובמוצש"ק לשמוע ההקלטות. והשפעתו העצומה של המשגיח ועודנו חי וקיים כי מעשיהם של צדיקים חיים וקיימים.

ומסופר, שביום הכיפורים לפני כואו של המשגיח לישיבת פוניבוז', ניגש כבוד מרן הגאון בעל האבי עזרי זצ"ל להרב מפוניבוז' זצ"ל ואמר לו שאם הרב רוצה שיהי' בישיבת פוניבוז' רוח של ימים נוראים כראוי, יביא המשגיח לישיבה ובלי ספק יצליח המשגיח להכניס רוח של ימים נוראים להישיבה. כבר מימים שעברו בחו"ל, בהיות המשגיח יחד עם מרן הרב ש"ך בישיבת קלעצק, ידע והכיר הרב שך מגודל כח השפעתו של המשגיח, ויכלתו להכניס רוח של התעוררות וחרדה ואימת הדין בשערים המצויינים בהלכה.

ושמעתי פעם מפיו, שכעת שעזב ישיבת מיר בברוקלין ונסע לארה"ק בשנת תש"ט, הי' אז בדעתו שאולי כדאי בעדו כבר לא לטפל עם רבים, ויתעסק בעבודתו עם עצמו ולהתקרב לקונו באופן צנוע וטמיר. ועל אף שהי' הרבה שנים עסוק וטרוד עם הרבים לא הי' מוזר אצלו לשנות דרכו ולהתפרק מהרבים.

וכבר מסופר על אאזמו"ר בס' קובץ מאמרים ואגרות ח"ג [דף שמ"ט מדפי הספר] מבן הגאון ר' אלחנן הי"ד "גודל כחות נפשו של ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל המשגיח הגדול של ישיבת פוניבוז' אשר בשנות העשרים המוקדמות היה המשגיח של ישיבת מיר בפולין. ואז התפרסם בכל ישיבות האיזור ברנוביץ, ראדין, וכו' כמשגיח מצויין במיוחד שעיצב עם עוצמה והשפעה רבה את האישיות של כל תלמידיו. ואחרי חזרת ר' ירוחם חזר ר' יחזקאל לת"ת של קעלם ושם את עצמו כחד מאברכי הכולל. ושם בקעלם מצאו ר' יחזקאל צנוע ביותר בלי שמץ של זכר מגדלותו. ומספר שם שלא הי' יכול להאמין מראה עיניו, איך אפשר להתהפך כ"כ. והסביר שם שר' יחזקאל הי' בעל שליטה מליאה על כישוריו, והשתמש בהם במקום ובזמן הנצרך אבל אף פעם לא לראווה. ורק כשהי' נצרך לזה הי' נראה בהוד גדולתו. וכמו שמסופר על הצדיק ר' זונדל מסלאנט מבחירי תלמידי הגר"ח מוולוז'ין זיע"א. בפנימיותו ענק עולם אור עולם, ובחיצונותו כעני היותר פשוט.

הרב אליעזר גינזבורג

נכד רבינו זצ"ל, אמריקה

זכרונות מחיי הסבא זצ"ל

שמה יישן

שמעתי מאת הרב שמואל אויערבאך שבא לבקר הסבא שבועיים לפני פטירתו, והי' עומד עם חומש דברים על השטענדער, והיה לומד בקול. אמר לר' שמואל שעומד מפני שמפחד שמחמת הכדורים והרפואות "יהא ישן" לכן עומד ולומד, והוסיף שחומש דברים הוא ספר מוסר.

מה רבו מעשיך

כשהייתי בפדיון הבן של .. אמר למחותן שהי' מלבוץ שזהו נכד של המשגיח של פוניבז' הרב יחזקאל לעוונשטיין. ענה "ער איז געווען א ערינסטער מענטש" (הוא היה אדם רציני). וסיפר שפעם בשנכאי הביא לו דג עם כמה גוונים ועמד יותר משעה להתבונן על מה רבו מעשיך ה'.

עכשיו אתה מאמין?

אחד חזר בהתפעלות מהקברים, אמר לו הסבא אחרי שדפק על השלחן "עכשיו אתה מאמין שיש מיתה בעולם".

כמה פעמים צריך אני להזהירך?

היה לפני מעריב בישיבה ושני בחורים עומדים ומדברים ונכנס המשגיח וראה אותם ואמר לאחד "וויפיל מאל דארף איך מיט אייך וועגן דעם רעדן" (כמה פעמים צריך אני לדבר אתך על זה). אחרי מעריב שאל הבחור השני להראשון מה שקרה, ומה דיבר אתך המשגיח. ענה "לפני שבעה שנים עמדתי בחוץ לפני מעריב וראה המשגיח ונתן לי מוסר על החשיבות של "ברכר".

מפרנס אשת אביו*

אמו מתה עליו כשהי' כבן חמש שנים, ואביו נשא אחות אמו, ושמה הי' הינדא, והיא גידלתו, ואחרי שמת אביו הי' שולח לה כל שבוע ושבוע כסף להחיות את נפשה, אף שאצלו הי' ממש כלה פרוטה מן הכיס, והי' צריך ממש להלוואות, שלוה מהבחורים מארצות הברית שהיו בישיבת מיר.

צוואת אמו

אמו לפני פטירתה קראה לו להמטה ואמרה לו שלא תהי' כסתם שאר האנשים, רק תתחזק ותהי' לאדם גדול עובד ה', ולא שכח צואת שכיב מרע של אמו כל חייו, אמי ע"ה נקראת על שמה.

* זכאן ואיך מעשים שמעתי מאמי שחיי' שספרה לי בענין הסבא זצ"ל.

די מחסורו

הוא הי' עני וחי בדוחק, והיתה הסבתא אופה חלה בערו [שהי' יותר יקר] ולחם בעד שאר בני בית, וכשאירע שבא עני ודופק על הפתח הי' מכניס אותו ונותן לפניו לאכול, הי' שואל העני מהו רוצה יותר לחם או חלה, ובודאי הי' עונה העני חלה, הי' נותן לו, ושאלה הסבתא, וכי לא יכול לתת לו לחם, וכי בעי חלה, הרי החלה עשיתי בשבילך, היה עונה הרי כתיב די מחסורו אשר יחסר לו, ואולי די מחסורו הוי חלה.

היו לו שני זוגי נעלים אחד בשביל שבת ואחד בשביל חול. פעם ראה בחור הולך עם נעלים קרועים, והזמינו לבוא הביתה, בשביל שיש לו נעלים יתרים ואפשר שהם יהיו טוב בשבילך. והבחור בא לראות ולקח הנעלים הטובים.

אחיה של הסבתא נפטר והשאיר כסף. ופחד הסבא שמא יש קרוב יותר, ושם בעתן שנפטר, ואף שלא בא שום אחד לתובעו לא לקח לעצמו אף שהיה צריך לכסף, ועשה ממנו גמ"ח.

קיבל "סילינדער" (כובע גבוה מיוחד) בעת החתונה, ואח"כ הי' לובש אותו רק בעת הסדר, ובכל השנה הי' נותן אותו לכל חתן וחתן שילבש בעת החתונה, וכשעזב קעלם השאיר אותו שם בשביל החתנים, כמנהגו.

"חצקאל דער שמש"

כשהעני הי' שואל אותו מה עבודתו, הי' עונה שמש [שהרי משגיח שמש הוא בישיבה]. פעם ירד מהמדרגות בישיבת פוניבז' ובא אליו אזרח מאמריקה עם מצלמה ושאל לו מי אתה [שראה זקן מופלג] וענה לו "חצקאל דער שמש".

חטוף ואכול

פעם באה בתו של חבר שלו מאת ימי הנעורים, והוא הי' למעלה בחדר, ועליתי ואמרתי לו "בתו של עקיבא באה לבקר". עמד בזריזות ולבש המעיל עם הכובע שלו, וירד מהמדרגות לקבל פניה, ודיבר אתה באריכות אף שכידוע היה שומר מאוד על זמנו, לקיים דברי חז"ל עוה"ז כבי הילולא דמי חטוף ואכול וחטוף ושתה, ואמר ר"ז שאם אדם חי באופן זה של חטוף ואכול וחטוף ושתה אז הוא חי באמת. וזהו הכיבוד שהראה לבתו של חבירו.

ואעפ"כ כשבאה אחותו חנה נ"י מאמריקה בקיץ, באה משדה התעופה מאוחר בלילה, ולמחר אחרי מנחה ירד מהישיבה ונכנס לבית לראות אותה, שזהו הפעם הראשונה שראה אותה, ונכנס ושאל אותה איך מרגישה אמך ואחיק, ואח"כ תפס בזקנו ואמר תראי שהוא לבן, והזמן קצר מאוד. ונכנס תיכף ומיד לחדר שלו לאכול, ופשוט שאחותו נבהלה ממה שאירע. נכנס הדודה ושאלה רשות אם אחותו תוכל לשבת בחדר בעת שהוא אוכל והסכים, וכל הפעם דיבר בענין החטא של לשון הרע

ותאות בגדים וכו', והמכתב שכתב הגר"א זצ"ל לאשתו ולאמו כשנסע לארץ ישראל.

כל חץ יש לו כתובת

בעת מלחמה הראשונה עזבו הרבה יהודים ביתם והלכו בגולה ליכנס יותר עמוק ברוסלנד. גם מקעלם עזבו בעלי בתים ביתם, רק הישיבה הבית התלמוד לא עזבה, מפני שזהו הקבלה בקעלם, "כל חץ יש לו כתובת ואין מה לרדוף". הלך הסבא וכנס כל הבגדים והכלים של העוזבים והניחם במקלט, וכל ערב פסח הי' פותח הבגדים להעבירם באויר כדרך שומר פקדון. וכך שמר על כליהם ובגדיהם עד שעברה המלחמה וחזרו לבתיהם.

סיפר לי ר' חיים פורזאנסקי, שכמעט בגמר המלחמה באו אזירונים של אמעריקה וזרקו באמבעס (תילים) בגעטו. וכל בני הישיבה עזבו ספסליהם ושכבו על הארץ, והסבא ישב על מקומו, ביסודו שקיבל מקלם דכל חץ יש לו כתובת, וכן שמעתי מאמי תחי', שאף פעם לא עזב מקומו לרדת למקלט, וכן נהג בארץ ישראל בשנת 1956.

שונא מתנות

אחד מבני הישיבה רצה לעזוב הכולל ובא להסבא עם טענה שאמרו חז"ל "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך - גדול הנהנה מיגיע כפיך יותר מירא שמים". ענה לו הסבא זצ"ל, הרי אמרו חז"ל נמי שונא מתנות יחי', ומ"מ מי שומר דברי חז"ל אלו, וא"כ יותר טוב כבר שיהיו המתנות כדי לישב וללמוד, ולא סתם מתנות.

שיש בורא עולם בארץ

הוא הי' אומר שיש בורא עולם בשמים כולם מאמינים, אבל שישנו לבורא עולם זה גם בארץ אינו כל כך קל להאמין.

פעם החליט אחד מבני העשירים [שעכשיו הוא מעשירי ישראל בעולם] לחזור הביתה וליכנס לתוך אומנתו של אביו. שאל לו הסבא בעת שבא לעזוב הישיבה ולהפטר מהסבא, איך חושב אתה להתפרנס ולסדר עצמך. צחק התלמיד בלבו וענה לו שהולך ליכנס לתוך אומנות של אביו. ענה לו הסבא זצ"ל ראה מה שאתה מוצא מפריך. שבטחון שלך הוא על אביך ולא על הקב"ה. דע לך שהקב"ה הוא המזמין לך פרנסתך ולא אביך.

מה שאמרו גדולי הדור על הסבא זצ"ל

שמעתי שפעם בסלובודקה פגש הרה"ג ר' חיים שרגא את הסבא מסלובודקה, וסיפר לו שלומד בקעלם. אמר לו, הרי יש לך עובד ה' כר' יחזקאל לעוינשטיין, הרי יש לך ממי ללמוד. וט"ו שנים אחרי זה פגשו עוד הפעם בפתח תקוה בארץ ישראל. אמר לו עוד הפעם, הרי הי' לך בקעלם כזה עובד ה' כר' יחזקאל לעוינשטיין, הי' לך ממי ללמוד.

מכתב שכתב ר' צבי ברוידא מקעלם לר' ירוחם זצ"ל [העתק מספר דעת חכמה ומוסר] וז"ל: ידע יקירי כי מהבחורים היקרים אשר שלח יש לי עונג מאד, הם שוקדים על לימודם הפלא, ובע"כ יצליחו ג"כ ביראת שמים. הב' יחזקאל מווארשוויא נ"י כנראה תהי' לנו תקוה גדולה ממנו, זה שבתו פה מעט, אך כנראה בא בהכנה גדולה להצליח, ע"ש.

כשהי' הסבא בירושלים, נסע אחד מירושלים לבני ברק אצל החזון איש שיתפלל בעד חולה שבביתו. אמר לו החזון איש, הרי אתה מירושלים. לא הי' צריך לבוא לכאן, שהרי יש לך שם בירושלים המשגיח ר' יחזקאל לעוינשטיין! [מאת הרב שטרן מקאמיניץ]

מה שאמר הסבא זצ"ל על עצמו

הסבא אמר על עצמו שכשהלך לחופה שלו שאל את המנהל של התלמוד תורה שבקעלם, אם יש לו רשות ללכת, ואם הי' אומר לו שאין לו רשות לא הי' הולך.

פעם בסעודת ליל שבת אמר לי, כשהי' בגיל שלי [כבן עשרים] הי' יכול לאחוז מחשבה אחת חצי שעה בלי להפסיק בינתיים שום מחשבה אחרת.

תפילה

אמר לי ג"כ בעת הסעודה, שיש לו להאדם לקבל תענוג מתפילה, שבזה יהי' לו תקוה בסוף ימיו, שהרי תענוג אכילה בעת זקנתו אין לו, ואוכל בע"כ, אבל בתפילה כשהוא גומר שחרית מחכה כבר בכליון עינים למנחה, וכשגומר מנחה מחכה למעריב, וכשגומר מעריב מחכה לשחרית, הרי יש לו תענוג סוף ימיו שיכול לחכות ולחיות בשבילו.

אמר לי, שקל מאד בעדו לבכות בתפילה, אבל עוצר עצמו ואינו בוכה, שאין זה בכיה מהלב, רק בכיה מחלישות העינים שלו מחמת זקנתו.

אמר פעם בוועד, שכבר בהיותו בחור הי' יכול לשמוע באזנו כל מילה ומילה בשמ"ע ולא לחסר אף אחת, ולא רק לכוון פירוש המילות (הערן וואס ער זאגט).

אמר שבעת זקנתו הוא מרגיש, שאף שהוא מכוון ושומע בשמ"ע שלו כל מילה ומילה, מ"מ אינו באופן של תחנונים, ותפילה צריכה להיות תחנונים לפני המקום.

מוסר

אחי הגדול חיים נ"י שאל אותו פעם אם יכול להיות כמותו. ענה לו שחצי שעה מוסר מועיל רק שלא יאבד היראת שמים שיש לו, אבל לעלות מעלה מעלה כפי מדרגתו צריך לישב בערב שבת אחרי הצהריים וללמוד ג' שעות מוסר בלי הפסק, והוסיף "איך האב זיך פארשווארצט איבער מוסר" (השחרתי עצמי על לימוד המוסר).

פעם שאלני כמה זמן אני חוזר על שמועס (השיחה) שלו, ועניתי לו חצי שעה. אמר לי כשהי' לומד בקעלם, אחרי שהי' שומע שמועס, הי' חוזר עליו לכל הפחות שתי שעות.

הרי רבותיו באו...

פעם ביום הזכרון של אבי זצ"ל תבע עצמו למה אינו מאמין בעוה"ב, הרי רבותיו באו וסיפרו לו מה שעושים שם, וגם אבי זצ"ל בא לו וסיפר לו על איזו תביעה שנתבע במה שאירע בשאנכאי, וראה מזה כמה קשה הוא עומק הדין [ולא רצה לגלות יותר אף שבקש ממנו].

שמעתי דבעת הלוי" של אבי מורי, ובעת ההספד, בכה הסבא זצ"ל הרבה, ובשיחה ביום שלאחריו תבע עצמו ברבים למה בכה כל כך, וכי שלו נטל". ואחרי השלשים סיפר שבא אבי זצ"ל אצלו בחלום ונתן לו יישר כח על שבכה כל כך, וראה מזה שהדמעות עולים בעד הנפטר להקל מעליו בעת הדין.

אינני מפחד

פעם בשנת תרכ"ה כשהי' חולה מסוכן [כמעט עשרה שנים לפני פטירתו] לקחוהו לבית החולים, וזה היה פעם ראשון ופעם האחרון שנכנס לבית חולים. לפני נסיעתו לשם נכנסו הרה"ג ר' שך ור' דוד לבקרו. אמר להם "וואס קוקט איהר אויף מיר אזוי. איך שרעק זיך ניט. (מה אתם מסתכלים עלי, אין אני מפחד)".

פעם אמר שהוא מקווה לחיות עד שנת תשעים, ונתקיימו דבריו, דנפטר בשנת תשעים שלו.

המתנה הכי גדולה

כשיצא מבית החולים היה שם רופא צעיר שהיה בא כל יום לשמשו. אמר לו לפני שיצא, מחוייב אני לתת לך מתנה. המתנה הכי גדולה היא מה שאני אומר לך עכשיו. אף שעבודת הרפואה הוי צורך פרנסה, בכל זאת תחשוב כל פעם שאתה עסוק בחסד. וע"י זה יהיו כל מעשיך ועבודתך מצוות.

אפילו כשעומדים ב"תיו" צריך ללמוד האלף

"אחר יום הכפורים היה נדמה לנו שצריך לתת לאדם עבודה יותר גבוהה שיעלה ויתעלה, ולסוף רואים שניתנה מצות סוכה שמרמזת לאדם שהוא עראי בעולם, והלא זהו ה"אלף" וההתחלה מעבודת האדם. ורואים מזה שכך דרך ההצלחה שאפילו כשעומדים ב"תיו" צריך ללמוד האלף, ולזכור יסוד זה שהאדם הוא עראי בעולם."

(ס' ממזרח שמש חלק ג' עמ' קכ"ג)